

โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต

คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้
รายวิชา

องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

จำนงค์ แรกพินิจ
ประภาส สุทธิอาคาร

คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้

รายวิชา

องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

จ่านงค์ แรกพินิจ

ประภาส สุทธิอาคาร

องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน 1

ผู้เขียน	จำนงค์ แรกพินิจ,ประภาส สุทธิอาการ
พิมพ์ครั้งแรก	พฤษภาคม 2551
สงวนลิขสิทธิ์โดย	สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน C/o ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 469 ถนนนครสวรรค์ แขวงจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทร 02-280-0180 ต่อ 3315-3319 โทรสาร 02-281-8810
พิมพ์ที่	เจริญวิทย์การพิมพ์ โทร 02-629-1237-8
ราคา บาท

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ห้ามการลอกเลียน ทำซ้ำ ไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้นอกจากจะได้รับอนุญาต

คำนำ

องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน เป็นวิวัฒนาการจากการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งค้นพบว่าการฝึกพลังในรูปแบบการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กร เป็นความสำคัญเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ และจำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่ดีจึงจะมีความเข้มแข็งได้ ทำให้มีพัฒนาการก้าวหน้าเรื่อยมา เกิดกลุ่มหรือองค์กรใหม่หลากหลายประเภทบนฐานคิดอย่างเดียวกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโดยมีเป้าหมายสำคัญร่วมกัน คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การก่อเกิดขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน ก่อนข้างเป็นอุดมคติ มีคุณลักษณะคือความเป็นอิสระในการจัดการตนเอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ด้วยเหตุนี้ องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนส่วนใหญ่ จึงมักจะให้ความสำคัญกับการสร้างระบบกองทุนสวัสดิการชุมชน การออมทรัพย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการผลิตและแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และการสร้างอำนาจต่อรองในระบบตลาดการเกษตร เป็นต้น

การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน จึงมีความจำเป็นสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจสอดคล้องกับระบบการจัดการของชุมชนที่กำลังขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในด้านนี้ ซึ่งหนังสือเล่มนี้นับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เกี่ยวกับกระบวนการก่อเกิด รูปแบบความสำคัญ พัฒนาการ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง รวมทั้งการวิเคราะห์องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

พฤษภาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความเป็นมา แนวคิด ความหมายและความสำคัญ ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน	1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 กระบวนการวิธีการการจัดการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งและพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน	19
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การวิเคราะห์เครือข่าย	30
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 กรณีศึกษาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา	38
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน	41
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมือง	47

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ความเป็นมา แนวคิด ความหมายและความสำคัญขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 สามารถอธิบาย แนวคิด และหลักการเกิดขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนได้
- 1.2 สามารถอธิบายความเป็นมาพัฒนาการขององค์กรและเครือข่ายชุมชนได้
- 1.3 บอกความสำคัญขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนได้
- 1.4 สามารถวิเคราะห์บริบทขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนได้

2. ขอบข่ายเนื้อหา

- 2.1 ความเป็นมาพัฒนาการขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน
- 2.2 แนวคิดหลักการในการก่อเกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน
- 2.3 ความหมาย ประเภท ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน
- 2.4 ความสำคัญขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน
- 2.5 ความแตกต่างระหว่างกลุ่มและเครือข่ายชุมชน
- 2.6 กระบวนการทำงานของเครือข่ายชุมชน

3. สารสำคัญ

สภาวะความจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งหมายถึง อากาศ และสรรพสิ่งต่างก็พึ่งพาอาศัยกันเกิดขึ้น โดยต่างฝ่ายต่างเป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง และเป็นองค์รวมเหมือนห่วงโซ่ที่ร้อยรัดและผูกพัน ซึ่งก่อให้เกิดปัจจัยอื่นๆ ตามในลักษณะที่ว่า “เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิด” นั่นคือสิ่งที่มีชีวิตโดยที่วิทยาศาสตร์ กระบวนทัศน์ใหม่ ให้ทัศนะว่า ทุกสรรพสิ่งที่เป็นระบบเปิดที่มีความสัมพันธ์อัน โยงใย มีความต่อเนื่อง และพร้อมที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการปรับตัวและการจัดการตัวเอง ดังนั้นเมื่อนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องการรวมกลุ่มเป็นพวก เมื่อจะดำเนินกิจการอะไรร่วมกัน ได้รับผลกระทบร่วมกันหรือมีความสนใจร่วมกัน ก็จะรวมกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรเพื่อเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม ดังนั้น รูปแบบ ประเภท และ ความสำคัญขององค์กรและเครือข่ายชุมชน จึงมีความสัมพันธ์ โดยตรงกับสาเหตุของการเกิดองค์กรเครือข่าย ซึ่งมีหลายสาเหตุด้วยกัน

4. ความเป็นมาพัฒนาการของการเกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

4.1 พัฒนาการความเป็นมาของการเกิด กลุ่มองค์กรชุมชน

4.1.1 การก่อเกิดองค์กร โดยทั่วไปเป็นผลมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น

1) ความจำเป็นในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติ บ้านเมือง จึงมีการจัดตั้งกระทรวงกลาโหม และส่วนราชการในสังกัด

2) ความจำเป็นในด้านผลผลิตการเกษตรทั้งด้านกสิกรรม การประมงและการเลี้ยงสัตว์ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และส่วนราชการต่าง ๆ ในสังกัด

3) ความจำเป็นในด้านการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้สังคมได้รับการพัฒนา มีความเป็นอยู่ดีขึ้น จึงจำเป็นต้องจัดตั้งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน

4.1.2 การก่อเกิดองค์กรชุมชน กลุ่มองค์กร เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนการปรับตัว และการพัฒนาของชุมชนซึ่งการก่อเกิดดังกล่าวก็มีหลายหลายสาเหตุ เช่น

1) ความจำเป็นที่ชุมชนต้องดูแลและจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอยู่รอดของชุมชน จึงเกิดมีกลุ่ม อาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในรูปการรวมตัวเป็นสมาคม ชมรม กลุ่มต่าง ๆ

2) ความจำเป็นที่ต้องมีการช่วยเหลือกับทางเศรษฐกิจ จึงก่อให้เกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน และกลุ่มกองทุนต่าง ๆ

3) ความจำเป็นที่จะต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

โดยสรุป องค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนมีความเดือดร้อน มีความสนใจร่วมกัน ก็จะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กร โดยที่สมาชิกมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

4.2 พัฒนาการก่อเกิดองค์กรเครือข่ายชุมชน

ในสังคมไทยกระบวนการทำงานเริ่มจากการรวมกลุ่มของคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่นและขยายตัวเป็นหน่วยใหญ่ กลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถพบได้ โดยทั่วไปในชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาเรียนรู้และการประสานผลประโยชน์ เช่น การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เป็นเครือข่ายลุ่มน้ำต่าง ๆ การรวมตัวเป็นเครือข่ายในพื้นที่กลายเป็นประชาสังคมระดับจังหวัด ดังนั้น ความเป็นมาของเครือข่ายในสังคมไทย จึงมีความเป็นมาที่ยาวนาน และเกี่ยวข้องกับบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น โดยยกแนวทางการส่งเสริมขององค์กรชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชนของภาครัฐและการเกิดขึ้นของเครือข่ายภาคประชาชนในแต่ละช่วงเวลาตามกระบวนการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ดังนี้

1) สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2575 พัฒนาการ

เครือข่ายของสังคมไทยนั้น เป็นการรวมตัวกัน ตามวิถีชุมชนของผู้คนในสังคมที่มีอยู่ร่วมกันเป็น หมู่คณะเป็นชุมชนมากกว่าปัจเจกชน โดยการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของภาคประชาชนที่น่าสนใจ ก็คือการเป็นเครือข่ายภาคประชาชนนั้นที่มีมาตั้งแต่ในอดีตก่อนที่จะมีรัฐชาติเสียอีก

2) สมัยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงแม้จะไม่

ก่อให้เกิดขบวนการของเครือข่ายของภาคประชาชนมากนัก แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวของชน ชั้นกลางที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนับเป็น จุดเริ่มต้นหรือหน่ออ่อนทางความคิดของภาคประชาชน ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยในยุคนี้มีแกนนำคนสำคัญ เช่นนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้เสนอแนวความคิดในการรวมกลุ่มแบบสหกรณ์ในสังคมไทย ซึ่งเป็นฐานคิดที่สำคัญในการ พัฒนาสังคมไทยในเวลาต่อมา

3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-พ.ศ.2514)

รัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงได้ส่งเสริมให้ภาค ประชาชนมีการรวมกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต โดยได้จัดตั้งกรมพัฒนาชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2505 เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเครือข่าย

ภาคประชาชน (จิตจำนงค์ กิติกิริติและ ชัยวัฒน์ สิทธิภราดร 2535.น.8)* แนวทางดังกล่าวนำมาซึ่งการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย ภาคประชาชนอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อการผลิตและกลุ่มทางด้านธุรกิจเอกชน โดยมีการจัดตั้ง หอการค้า ภายใต้กรอบของกฎหมาย “ พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ.2509 ” และได้กลายเป็น เครือข่ายหอการค้าไทยในปัจจุบัน

4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-4 (พ.ศ.2515 - พ.ศ.2524)

ในช่วงปี 2515 เป็นช่วงที่ประชาชนในภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมได้ริเริ่มแนวทางการส่งเสริมให้ ชุมชนพัฒนาตนเอง โดยมีแนวความคิดที่ว่า “ชุมชนไม่น่าจะเป็นเพียงผู้รับบริการจากรัฐเท่านั้น” แต่ควรมีการรวมตัวเป็นกลุ่ม เครือข่ายชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้เช่น กรณี โครงการยกระดับ จังหวัดสมุทรสาคร ที่ริเริ่มโดยอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และต่อมาพัฒนาเป็น โครงการบูรณะชนบทที่เชื่อมโยงสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยกับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ของภาคประชาชน ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้เป็นแนวทาง ดังกล่าว ได้เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษา กับภาคประชาชน ในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองใน ส่วน ของภาครัฐก็มีแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มและ เครือข่ายของภาคประชาชน เช่น แนวคิด “หลักการรวมกลุ่ม 3 ชั้น 8 ตอน “ ซึ่งเป็นหลักและ เทคนิคในการจัดการกลุ่มและเครือข่ายซึ่งถือว่า เป็นแนวคิดพื้นฐานของการเสริมสร้างกลุ่มและ เครือข่ายในสังคมไทยต่อมา

แนวคิดการพัฒนาด้วยพลังชุมชนนั้น ได้มีนักวิชาการนำมาประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่อง เช่น ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์ และศาสตราจารย์นพ.ประเวศ วะสี ที่เน้นการพัฒนาคน และการรวมกลุ่มของภาคประชาชนในชนบทและต่อมาได้มีการจัดตั้งสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของภาคประชาชน และในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีองค์กรพัฒนาการระหว่างประเทศ เช่น องค์กรของชาวคริสต์ที่นำแนวคิดการรวมกลุ่ม เรื่อง เครดิตยูเนียนมาเผยแพร่โดยมีการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน “ศูนย์กลางเทวา” เป็นแห่งแรกที่เขตชุมชนห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสู่วิถีทางประชาธิปไตยระหว่างปี 2516-2519 ได้ก่อเกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน โดยมีนักศึกษาปัญญาชน มีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้เกิดการแก้ไขปัญหาของภาคประชาชนโดยการเกิดการรวมกลุ่มของชาวนาและเกษตรกรรวมตัวกันก่อตั้งสหพันธ์ ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ในขณะที่ภาครัฐก็ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการสร้างงานในชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กลุ่มนักศึกษาปัญญาชน ที่ไม่ได้ร่วมปฏิวัติทางการเมือง ได้ไปทำงานพัฒนากับชุมชนในชนบทและหลังปี 2523 เมื่อการเมืองเปิดกว้างมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ คำสั่งที่ 66/2523 ทำให้กระแสของงานพัฒนาชุมชนขยายตัวมากขึ้นและเป็นจุดก่อให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทมากต่อการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรชุมชน ช่วงดังกล่าวจึงเกิดกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นอย่างมากมากและกิจกรรมพัฒนาก็ขยายตัวมากยิ่งขึ้น

5) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-พ.ศ.2529)

ได้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมากขึ้น โดยที่กิจกรรมใด ๆ ที่ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มักจะประสบความสำเร็จ และโครงการต่าง ๆ มุ่งเน้นพัฒนาจิตใจและนำมาสู่การเกิดโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และโครงการอีสานเขียว องค์กรพัฒนาเอกชนเองต่างก็มีบทบาทต่อการขยายตัวขององค์กรเครือข่ายประชาชนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ “ การแก้ไขปัญหา ความไม่สมดุลที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาดของประเทศ ” แนวคิดการพัฒนา มีการสรุปบทเรียน และเกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งคือ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของภาคประชาชน โดยมีฐานความคิด คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน โดยยึดพื้นที่หรือหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ดำเนินการ และดำเนินถึงหมู่บ้าน และชุมชนว่า เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น หากท้องถิ่นมีสำนึกก็สามารถนำเอาภูมิปัญญามาแก้ไขปัญหาของตนเองได้ และพึ่งตนเองได้ยุคนี้เป็นยุคของ “ คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน ”

6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534)

ผลจากการพัฒนาตามแผนฉบับที่ 5 พบว่า “ยิ่งพัฒนาคนยิ่งจนลง” สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สังคมล่มสลาย ได้มีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาใหม่ โดยการเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” เกิดองค์การระหว่างประเทศมากมาย เช่น ASEM, AFTA, WTO ในขณะที่ภาคธุรกิจในประเทศก็มีการจัดตั้ง สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เพื่อใช้ภาคเอกชนมีความแข็งแกร่ง ในขณะที่ภาคประชาชนในชนบท ก็มีการตื่นตัวในการรักษาปกป้องและรักษาสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ เช่น เครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่าน และเครือข่ายเชิงประเด็น เช่น เครือข่ายหมอพื้นบ้าน, เครือข่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติ (เครือข่ายป่าตะวันออก) เครือข่ายอินแปง แต่ละเครือข่ายต่างมีพัฒนาการและเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง กิจกรรมโครงการได้ขยายอย่างรวดเร็ว

7) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2539)

ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ภาคประชาชนมีการตื่นตัวกันมาก โดยเฉพาะในด้านการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี 2540 ที่เอื้อต่อการรวมตัวของประชาชนและองค์กรชุมชน การคุ้มครองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กรชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในสมัยต่อมา

8) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2544)

ผลจากการพัฒนาที่ผ่านมา ได้ถูกวิเคราะห์ว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเพราะการพัฒนาได้ทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรของชุมชนวัฒนธรรมดั้งเดิมในแผนฉบับที่ 8 จึงมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ภาครัฐหันไปพัฒนาภาคเกษตรกรรมควบคู่กับอุตสาหกรรมและภาคประชาชนหันกลับไปสู่การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักษาลุ่มน้ำและป่าชุมชน การรวมกลุ่มของภาคประชาชนโดยเน้นการพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชนเข้มแข็ง และภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2539-2540 ทำให้ภาคประชาชนเกิดความสนใจและตื่นตัวในการพึ่งพาตนเองมากขึ้นและในปี 2541 ได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ซึ่งโครงการดังกล่าวได้สร้างปรากฏการณ์การเรียนรู้และการรวมพลังให้กับกลุ่มและองค์กรชุมชนเครือข่ายภาคประชาชนเป็นอย่างมาก กองทุนดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท เพื่อการฟื้นฟูวิกฤติเศรษฐกิจไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว (สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม.2545.น12)* ในขณะที่เดียวกันประชาชนก็รวมตัวกันในนามของ “สมัชชาคนจน” ทำการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ

นอกจากนี้ก็ได้มีการจัดตั้ง “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน” (พอช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐ แต่มีแนวคิด ในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่าง มีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับนโยบายซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนอย่างหลากหลาย

ในปี 2543 ได้มีการจัดตั้ง “สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ให้ความเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยที่มาของสมาชิกต่อตัวแทนเครือข่ายขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชนใน 5 ภาคฐาน คือ ภาคธุรกิจ ภาคบริการ ภาคสังคม ภาคเกษตร และภาคฐานทรัพยากร ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ได้สร้างให้ภาคประชาชนตาม 5 ภาคฐานตามที่กล่าวมาแล้ว (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2546)*

9) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-พ.ศ.2549)

ได้อัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤติสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลมีคุณภาพและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2545.น.1)* โดยมีแนวทางการส่งเสริมองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และการคุ้มครองทางสังคมและยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้มีแนวทางการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูล สนับสนุนองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนได้ดำเนินการดูแลรักษาปกป้องสิทธิของชุมชนในการจัดการเชิงพื้นที่มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศในภาพรวม

จากพัฒนาการของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความเป็นมาที่อิงอาศัยกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองรวมทั้งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ของชุมชนมีมิติการเชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านการสนับสนุน การจัดตั้งและการเกิดขึ้นโดยความตระหนักและเห็นความสำคัญของสถานการณ์ปัญหา

โดยสรุปภาคประชาชน โดยเฉพาะชุมชนในชนบทแต่ละภาคส่วนนั้นล้วนเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสังคมไทย ถึงแม้ว่าทั้ง 4 ภาคส่วนนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดก็ตาม แต่ก็มีความแตกต่างทั้งด้านแนวคิด วิธีการ และเป้าหมาย หรือกระบวนการทำงาน รวมทั้งมีจุดแข็ง มีข้อดี และข้อจำกัดที่แตกต่างกัน

5. ฐานคิดหลักการในการก่อเกิดเครือข่ายชุมชน

5.1 ฐานคิดและหลักการในการก่อเกิดเครือข่ายชุมชน 3 ประการ คือ

1) เครือข่าย คือ ธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง (มองในด้านวิทยาศาสตร์ กระบวนทัศน์-ใหม่) พื้นฐานของการเป็นเครือข่ายที่มีชีวิต ของระบบชีวิตทั้งหลาย ก็คือระบบเปิด ซึ่งจะเปิดรับพลังงานและข้อมูลในรูปแบบของอาหาร ความรู้และในความเป็นองค์การจัดการตนเองของเครือข่าวนั้น ๆ ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง จะสามารถนำเข้าพลังงานและข้อมูลโดยไม่มีผลกระทบกับความเป็นองค์การจัดการตนเอง ผิดกับระบบที่สูญเสียไปซึ่งสภาพความเป็นองค์การจัดการตนเอง เช่น ความล้มเหลวของหมู่บ้านที่ถูกกระแสบริโภคนิยมจากระบบกลไกตลาดเสรีรุกราน จนกระทั่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2) เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบ(มองในด้านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม) ในทฤษฎีกระบวนการระบบได้กล่าวไว้ว่า ทุกอย่างสัมพันธ์กัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบที่มีความซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขของบริบทนั้น ๆ กล่าวคือ “ถ้าเหตุเป็นอย่างนี้ ผลก็สามารถเป็นอย่างนั้นหรือเป็นอย่างโน้นได้โดยไม่ตายตัว” เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเหตุและปัจจัย ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนระบบที่เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยไม่ละทิ้งสาเหตุและปัจจัย ผลลัพธ์และบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมเป็นระบบเปิดที่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและความเป็นกระบวนที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือมีปฏิริยากันอย่างต่อเนื่อง

3) เครือข่าย โครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติ(มองในด้านกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้) เครือข่ายเป็น โครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติที่มีได้กำหนดแบบแผนเอาไว้ กล่าวคือ โครงสร้างที่ปรากฏตามธรรมชาตินั้นจะเกิดขึ้นในชุมชน แนวปฏิบัติหรือสถานที่ที่มีได้ออกแบบเอาไว้ คือ การที่ชุมชนมีการใช้ชีวิต การทำงานกันอย่างใกล้ชิด มีความสนใจ มีแรงปรารถนาในการที่จะร่วมกันดำเนินการในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีการสื่อสารเสวนากันอย่างปราศจาก แรงกดดันของโครงสร้างแห่งอำนาจ ซึ่งอาจจะมีโครงสร้างแห่งอำนาจที่มีการออกแบบไว้ แต่โครงสร้างนั้น ๆ อาจจะมีอิทธิพลน้อยต่อการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน แต่โครงสร้างที่ออกแบบและ โครงสร้างตามธรรมชาติที่โผล่ปรากฏขึ้นมาจากการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่นวัตกรรมใหม่ จึงเป็น ฐานคิดที่สำคัญของเครือข่ายที่จะอธิบายถึงกระบวนการสร้างภาระหน้าที่ของตนเองและเครือข่าย และเพื่อให้กระบวนการนั้นมีความเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างมีระบบ มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน โดยไม่จำกัดหรือทำลาย โครงสร้าง กระบวนการ และแบบแผนแห่งความเป็นองค์การจัดการตัวเองที่เคลื่อนไหวอย่างอิสระเสรี

4) เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ (มองในด้านเชิงวัฒนธรรม-ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และภาพแลกเปลี่ยนเรียนรู้) ในความสัมพันธ์สังคมมนุษย์นั้นก็มีความ

สลับซับซ้อน กล่าวคือ มีกระบวนการความสัมพันธ์ทั้งในแง่ของการแข่งขัน จัดแย้ง ต่อสู้ การพึ่งพาอาศัย และการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือ มีขนาดรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่าง และหลากหลายสิ่งที่มีมักจะปรากฏอยู่เสมอในความเป็นเครือข่าย คือความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้

5) เครือข่าย คือ การขยายผลและการเติบโตอย่างมีพลัง (มองในด้านเครือข่ายทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความจริงในสังคมมนุษย์) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในด้านกระบวนการทำงานหรือการดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือ การเติบโต การคัดสรร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง การเกิดเครือข่ายหรือองค์กรที่มีการนำเอาชนชั้นนำ ประชาชนชาวบ้าน และนักคิดทั่วไปมาร่วมกันมองเห็นความสำคัญของการที่จะสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้และการเคลื่อนไหวทางสังคม องค์กรที่มีชุดความรู้และกระบวนการใดที่จะสร้างประโยชน์ให้กับสังคม มีความต้องการที่จะพัฒนา และขยายความคิด อุดมการณ์ รวมทั้งภารกิจนั้นไปยังคนอื่น กลุ่มอื่น ก็เป็นปัจจัยที่เสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือ เพราะองค์กรที่เป็นแนวร่วมมากเท่าไร โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการผลักดันในแนวคิดนั้นย่อมมีสูงมาก เช่น เครือข่ายป่าชุมชน 4 ภาค ร่วมกันเสนอ ผลักดัน พ.ร.บ.ป่าชุมชน (ฉบับประชาชน) ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสม

การขยายผลและการเสริมสร้างแนวคิดเชิงอุดมการณ์หรือประสานพลัง(synergy) เป็นการแสวงหาแนวร่วมที่มากกว่าค่าที่คำนวณได้ทางคณิตศาสตร์ที่ว่า $1+1=2$ แต่หมายถึงการที่ $1+1$ มีค่ามากกว่า 2 ($1+1 \Rightarrow 2$) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาเครือข่ายโดยที่หน่วยชีวิตบุคคลและองค์กรเครือข่ายเหล่านั้นจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน หลักจากที่ได้วิเคราะห์ศึกษา และมีการกระทำต่อกันในลักษณะที่เป็นประโยชน์ หรือสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีต่อกันเหมือน การนำเลข 0 ถึง 9 มาเรียงกันจนเกิดผลมากกว่าการคาดเดาหรือการคำนวณค่าทางคณิตศาสตร์ หรือสถิติและก่อให้เกิดพลังความรู้ใหม่ไม่มีที่สิ้นสุด ดังเช่น แวดวงคอมพิวเตอร์ นำตัวเลขมาเรียงกันและพัฒนาเป็นระบบและหน่วยความจำคอมพิวเตอร์

6. ความหมาย ประเภทขององค์กรเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม (social network) เป็นคำที่มีนัย และความหมายที่แตกต่างกันไปตามความคิดเห็นมุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายได้ในมิติของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นกระบวนการ วิธีการและกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสังคม ดังนั้น จึงพอสรุป ความหมายของเครือข่ายโดยนัยต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนผู้ทำงานเครือข่าย ดังต่อไปนี้

- (1) เครือข่าย : นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์
- (2) เครือข่าย : นัยแห่งการประสานความร่วมมือ
- (3) เครือข่าย : นัยภารกิจและกระบวนการ

1) **เครือข่าย : นัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์** หมายถึง ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่างความไร้ระเบียบ กับการจัดระเบียบ และระหว่างการแตกดับกับการเกิดขึ้นใหม่ พร้อมกับการสานต่อกับสิ่งต่าง ๆ หรืออธิบายได้ว่าเครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ของหน่วยต่าง ๆ ในสังคม เช่น ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของผู้คนบางงานหรือบางโอกาสเท่านั้น

อรรถพ พงษ์วาท (2539,น.3)* กล่าวถึง เครือข่ายว่า เป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

เพื่อปฏิบัติภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่าย ยังคงปฏิบัติภารกิจหลักของตนเองต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงที่อาจเป็นรูปแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรือ อาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

ปรีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์ (2526,น.5)* กล่าวว่า เครือข่ายหมายถึง การที่คนมาพบปะกัน มาประชุมกันและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เพราะมีสิ่งยึดโยงใจระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ สัมพันธภาพสมาชิกในเครือข่าย โดยบุคคลจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านโอกาสในการสื่อสาร การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร และการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน

2) **เครือข่าย : นัยแห่งการประสานความร่วมมือ** คือ ความเป็นเครือข่าย เกิดขึ้นจากความร่วมมือ และการเปิดรับ เพื่อให้เกิดความรู้ และกระบวนการใหม่ คือ การที่บุคคล กลุ่มองค์กรแต่ละฝ่าย ได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ดังนั้นความร่วมมือ จึงเป็นความหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย เพราะจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 .น.28)* กล่าวถึง เครือข่ายว่าหมายถึงการที่บุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน อย่างเป็นระบบโดยมีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่าย ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2538)* ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเองมีเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลกลุ่มองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกัน

อย่างมีระยะเวลาพอสมควร แม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาก็สามารถติดต่อกันได้

3) **เครือข่าย : นัยแห่งภารกิจและกระบวนการ** คือ เครือข่ายที่มีการทำภารกิจที่เป็นกระบวนการ โดยเป็นทั้งกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มที่เป็นการระดมทรัพยากรในการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองให้สูงขึ้นสิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมและความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ เชื่อมโยงกันเป็นข่าย

ปูลิติ มอนซอน และคณะ (2546.น.2)* กล่าวคือ เครือข่ายทางสังคม ในการพัฒนาว่า คือ การสร้างสัมพันธภาพทางสังคมในการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อยกระดับแนวคิด และกิจกรรมที่ร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวม ๆ ของบุคคลกลุ่ม องค์กร และสถาบัน ซึ่งสมาชิกในเครือข่าย เข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วมและมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนรวมทั้งมีการทำงานร่วมกัน ทั้งในงานเฉพาะหน้าและการประสานผลประโยชน์ที่ขยายกว้างออกไป

อริยา เสวตามร์ (2542, น.205) * ความเป็นเครือข่าย หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนที่กว้างขวาง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยุติธรรมและการสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในอดีตเพื่อสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย หรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทคโนโลยี สมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน

7. องค์ประกอบของเครือข่าย มีจุดร่วมที่สำคัญ 5 ประการ

1) มีกลุ่มสมาชิกที่มุ่งดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ดังนั้น สมาชิกในองค์กรจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

2) จุดมุ่งหมาย ความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง การร่วมกัน อย่างมีจุดหมายเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น แต่หากกลุ่มองค์กรมาร่วมกิจกรรมกันโดยมิได้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันก็ไม่สามารถถือเป็นเครือข่ายได้

3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก คือ การทำหน้าที่ต่อกันและกระทำอย่างมีจิตสำนึกเพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่มาจากส่วนลึกในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น (ประโยชน์ส่วนตัว) ในขณะที่การเป็นเครือข่าย บุคคลหรือองค์กรต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมโดยการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหา รวมทั้ง

แนวทางร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน
ความเป็นเครือข่ายจึงจะสามารถสนองตอบการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

4) การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยน ความเป็นเครือข่ายจะขาดไม่ได้ก็คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้เครือข่ายมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึก
ว่าตัวเองเป็นเจ้าของเครือข่ายมากขึ้น

5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร สิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่มีต่อเครือข่าย คือ
ข้อมูล และการสื่อสารระหว่างกัน รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่
กระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้เกิดการยอมรับในกระบวนการ
ทำงานและช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

จอห์น เวอร์เนอร์ (อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์และชัยวัฒน์ ภิระพันธ์ . 2546 น.9)*
กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อภาษาอังกฤษ 4 ตัว คือ Link หรือการ
เชื่อมต่อ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.การเรียนรู้ (Learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของ
ตนเองและผู้อื่น

2.การลงทุน (Investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลาและพลังงานในการติดต่อ และ
เชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ

3.การดูแล (Nurturing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่าง
ใกล้ชิดทั้งในเรื่องการทำงานและส่วนตัว

4.การรักษา (Keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางในการบรรลุเป้าหมายโดยเฉพาะการ
ตรวจสอบความต้องการของสมาชิกและการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหา
แนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

8. ประเภทและรูปแบบขององค์กรเครือข่ายชุมชน

จากการพัฒนาความเป็นเครือข่ายในสังคมไทย จะเห็นได้ว่ามีกระบวนการเกิดขึ้นของ
เครือข่ายในภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งภาครัฐ ชุมชนและเอกชน รวมทั้งในด้านแนวคิด
กิจกรรมก็มีกระบวนการแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นนัยต่าง ๆ ดังนั้น ประเภท
และรูปแบบของเครือข่าย จึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่ม หรือผู้ใช้
กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น แต่พอสรุปรูปแบบและประเภทเครือข่ายได้ 3 รูปแบบดังนี้

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่อาศัย
พื้นที่รูปธรรม หรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการที่อาศัย
กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทางและเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการไม่แยกส่วนต่าง ๆ

ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย เช่น เครือข่ายประชาคม อ.แม่สอด จ.ตาก เครือข่ายลุ่มแม่น้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี และเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ

2) **เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue network)** ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจังจะพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

3) **เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างพื้นที่** ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ / กิจกรรม และการก่อตั้ง ของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจจะแบ่งเป็น เครือข่ายภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการ ภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และ เป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ซึ่งอาจจะแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ภาคส่วนดังนี้

- เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา , เครือข่ายองค์กรอิสระภาครัฐ
- เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น เครือข่ายหอการค้า , สมาอุตสาหกรรม ฯลฯ
- เครือข่ายองค์กรพัฒนาภาคเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก , เครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ

- เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์อีสาน , เครือข่ายสมัชชาคนจน

ในขณะเดียวกันที่ สัมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ (2537.น89.)* กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายว่า อาจจำแนกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. **เครือข่ายความคิด** เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้วยความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่าง ๆ เครือข่ายเหล่านี้ เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเปิดเผยแนวคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น

2. **เครือข่ายกิจกรรม** เป็นเครือข่ายที่เน้นความช่วยเหลือร่วมมือกันในการทำกิจกรรมส่วนมากมักจะเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการทำกิจกรรมร่วมกัน

3. **เครือข่ายสนับสนุนทุน** เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่ายอื่น ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งอาจจะเป็นทั้งกลุ่มทุนภายในเครือข่าย และภายนอกเครือข่าย

9. ความสำคัญขององค์กรชุมชนและเครือข่าย

หากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย พบว่า มีหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ

1. **สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม** ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาที่ซ้ำซ้อน หลากหลาย และขยายตัว เกินความสามารถของกลุ่มหรือองค์กรใด องค์กรหนึ่ง ที่จะดำเนินการแก้ไขได้ จำเป็นต้องมีการรวมพลัง หรือ มีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นและ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อันได้แก่ เกิดการรวมกลุ่ม เกิดผู้นำ เกิดประสบการณ์และมีความ ต้องการที่จะเชื่อมโยงคน กลุ่มและประสบการณ์นั้นให้เป็นกระบวนการเพื่อจัดการปัญหาและ ขยายผลการพัฒนา จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการจัดการกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเป็นการจัดการภายในกลุ่ม องค์กรที่เห็นความจำเป็นในการรวมพลัง การเข้ามาเสริมสร้างองค์กรภายนอก เช่น ภาครัฐและองค์กรเอกชนเพื่อให้เกิดความตระหนักใน สถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน (สิน สีสวน.2545.น.1)*

2. **การสร้างพื้นที่ทางสังคมเครือข่าย** เป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดม ทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่ง ที่ต้องการขยายผลของการพัฒนาการใช้พลังเครือข่ายในฐานะที่เป็นเครื่องมือดังกล่าวถือว่าได้ว่าเป็น ส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคมที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคมเนื่องจาก กลุ่ม ต่าง ๆ ทางสังคมที่มีความต้องการคล้ายกัน มีความคิดและอุดมคติเหมือนกัน เมื่อมารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับบุคคลหรือองค์กรอื่น ทำให้กลุ่มองค์กรมีความรู้สึกว่ามีพื้นที่ทาง สังคมที่ชัดเจนเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และเกิดความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน

3. **การประสานประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน** เพื่อทุกกลุ่ม ทุกองค์กรหรือเครือข่าย มีการประสานผลประโยชน์ต่อกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ เครือข่าย เกิดการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดระบบบริหารจัดการที่มี ประสิทธิภาพ และเกิดกระบวนการใหม่ ความรู้ใหม่ โดยการประสานผลประโยชน์นั้น อาจจะมี ไร่ผลประโยชน์อย่างตอบแทนแต่อาจรวมถึง การให้จังหวะและโอกาสของความเป็นไปได้ใน ทางเลือกของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อกัน และการรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยงานย่อยของ ภาคส่วนต่าง ๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ในสภาวะที่มีการแข่งขันและการต่อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้น จะทำให้เครือข่าย มีพลังและสามารถก้าวเดินได้อย่างมั่นคงต่อไป

10. ความแตกต่างระหว่างกลุ่มองค์กรและเครือข่าย

ปฐิติ มอนซอนและคณะ (2546.น.2)* กล่าวถึง เครือข่ายทางสังคมว่ามีความแตกต่างจากกลุ่มคือ

- กลุ่มหรือองค์กร มักจะเป็นการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิด มีเอกลักษณ์และปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน

- เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวม ๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และสถาบันโดยที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ปรัชญาของตนเอง

ปรีชาติ สถาปัตตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546.น.10)* กล่าวถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มและเครือข่าย ว่า

- กลุ่มมักประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนกันหรือคล้ายกันและดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

- เครือข่ายมักประกอบไปด้วยคนที่มีความคิดความเชื่อเหมือนกันหรือต่างกันได้ต่างคนต่างมุ่งดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543.น.28)* กล่าวถึง เครือข่ายไว้ว่าเครือข่ายมีหลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลต่อ ปัจเจกบุคคล การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม และความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่

สินี สือสวน (2545)* ได้แสดงลำดับขั้น และความเหมือนความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่ายในแนวคิดขององค์กรชุมชน โดยแสดงให้เห็นขั้นตอนของกระบวนการเครือข่ายซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความสนใจร่วม ความต้องการในการพัฒนา และการขยายผลการดำเนินการนับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลไปจนถึงพหุภาคีในการพัฒนา

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กลุ่มกับเครือข่ายมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในแง่ของพื้นฐานความคิด ความเชื่อ การมีส่วนร่วมประสบการณ์พันธกิจและเป้าหมาย โดยที่เครือข่าย จะมีระดับการมีส่วนร่วม และการขยายผลการประสานงานและการดำเนินการที่หลากหลายมากกว่ากระบวนการทำงานของกลุ่มองค์กรและภายในเครือข่ายจะมี “จุดประสาน” หรือ “โหนด” หรือเครือข่ายย่อย ซึ่งแต่ละโหนดหรือเครือข่ายย่อยจะมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายใหญ่ มีการโยงใยกันอย่างกว้างขวางตามแผนงานหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น ดังนั้น ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มกับเครือข่าย รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม โหนด และชุมทาง (Hub) จะช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์และกระบวนการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

11. กระบวนการทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน

กระบวนการทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ มีลักษณะร่วมกัน 4 ประเด็น คือ

1. กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่
2. การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน
3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และปรับตัว
4. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหว เพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรม

และวาทกรรมในการพัฒนา

กระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น เครือข่ายส่วนใหญ่จะใช้วิธีการทำงานที่หลากหลาย เช่น การใช้พื้นที่เป็นสถานที่ดำเนินการ การใช้ประเด็นปัญหาเป็นกิจกรรมในการขับเคลื่อน เครือข่ายการใช้ศูนย์ประสานงานเป็นที่รวบรวมข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้งหมดเน้นการใช้ความรู้ ประสบการณ์ที่มีอยู่ มาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยมีการปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะมีการประยุกต์การใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1) **ช่วงของการก่อตัวของเครือข่าย** เพื่อหาแนวร่วมในการทำกิจกรรมนั้นผู้ประสานเครือข่ายหรือแกนนำกลุ่ม จะต้องใช้วิธีการหาแกนนำ หาแนวร่วมอุดมการณ์ การแสวงหารูปแบบ การสื่อสารที่เหมาะสมและการจัดระบบองค์กร เพื่อให้กระบวนการก่อตัวนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) **ในช่วงระยะของการขยายตัว** จะใช้วิธีประสานความร่วมมือ การกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความสัมพันธ์ทั้งการหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ ๆ รับการพัฒนาศือข่า

3) **ในช่วงของการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการจัดกิจกรรม** เครือข่ายจะต้องมีความพร้อมในเรื่องของข้อมูล ทูต การจัดการ และแนวร่วมที่หลากหลาย เพื่อให้การทำงานนั้นมีความต่อเนื่อง

4) **ในช่วงหลังการดำเนินการ** ตามเป้าหมายแล้ว จำเป็นต้องรักษาพันธกรณี ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่เป็นระบบ เพื่อให้เกิดพลังการเคลื่อนไหวแบบใหม่ และเพื่อให้เครือข่ายอยู่ในภาวะถดถอยโดยการเพิ่มเติมความรู้ การถอดบทเรียน และการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลาด้วยวิธีการทำงานที่หลากหลาย จะทำให้เครือข่ายพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตนเองเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

กล่าวโดยสรุปกระบวนการทำงานของเครือข่าย เครือข่ายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือ เป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคร่วมโดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็ก ๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสาร และนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมาย ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

**12. คำที่ควรรู้ (keyword) ทำความเข้าใจในความหมายของคำที่ควรรู้ที่สำคัญ
ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประกอบด้วย**

1. **สถานะความจริงตามธรรมชาติ** หมายถึง ความจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงตนตามสถานะทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป
2. **องค์กรชุมชน** หมายถึง การรวมตัวของชุมชนเพื่อการเรียนรู้และทำงานร่วมกันจัดการทรัพยากรต่าง ๆ การลงทุนเรื้อรูปผลผลิตและอื่น ๆ
3. **กระบวนการ** หมายถึง การมององค์กรชุมชนในแง่การกระทำ เช่น การสร้างกฎระเบียบสังคม การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การเรียนรู้สถานภาพและบทบาท
4. **กลุ่มคน** หมายถึง กลุ่มองค์กรขนาดเล็กมีสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สมาชิกมีความรู้จกัมักคุ้น สนิทสนมกัน
5. **เครือข่ายชุมชน** หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งเชิงวัฒนธรรมเชิงอำนาจและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
6. **โหนด** หมายถึง ศูนย์ประสานงานย่อยที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายใหญ่
7. **พื้นที่ทางสังคม** หมายถึง โอกาสในการทำกิจกรรมทางสังคมที่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่อกัน เป็นการสนองตอบทางด้านจิตใจ ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้แก่กันและกัน

13. คำถามท้ายบท

- 13.1 จงอธิบายความเป็นมาและพัฒนาการขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนในสังคมไทย ?
- 13.2 จงอธิบายฐานคิด หลักการในการก่อเกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน ?
- 13.3 เครือข่ายชุมชนมีกี่รูปแบบอธิบายมาพอสังเขป ?
- 13.4 ความสำคัญขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนคืออะไร ?
- 13.5 จงบอกถึงความแตกต่างของกลุ่มองค์กรชุมชนกับเครือข่ายชุมชน ?
- 13.6 อธิบายหลักการกระบวนการทำงานของเครือข่ายชุมชนมาพอเข้าใจ ?
- 13.7 จงบอกแนวทาง วิธีการสร้างเครือข่ายให้เกิดพลังมาพอสังเขป ?

14. กิจกรรมเสริมการเรียนรู้

14.1 ให้นักศึกษา ศึกษาเครือข่ายในชุมชนภายใต้กรอบบริบทที่ถูกระบุตามความเหมาะสมและนำเสนอต่อเวทีเรียนรู้

14.2 ควรจัดกิจกรรมศึกษาดูงานเครือข่ายที่มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน

14.3 ศึกษาบริบทของเครือข่ายชุมชนในพื้นที่เกี่ยวกับประเด็นต่อไปนี้

- ความเป็นมา / แนวคิดในการก่อเกิดองค์กรชุมชน / เครือข่ายชุมชน
- วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายชุมชน
- รูปแบบการบริหารการจัดการองค์กร
- ผลการดำเนินงานเครือข่าย
- องค์กรพัฒนากิจกรรมด้านใดบ้าง
- ปัญหาและอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไข

15. ศึกษาจากเอกสารต่างๆ และCD เกี่ยวกับเครือข่ายในมิติต่าง ๆ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

กระบวนการและวิธีการและการจัดการเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

1. กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

การเรียนรู้ของชุมชนเป็นผลจากการเชื่อมโยงคน ความรู้ และทรัพยากรเข้าด้วยกัน เป็นการเรียนจากการปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน การเริ่มต้นเรียนรู้สิ่งใหม่ของชุมชนเกิดขึ้นจากคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่เห็นว่าแนวคิดและระบบที่มีอยู่เดิมไม่สอดคล้องหรือตอบสนองความต้องการของชีวิต คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้เริ่มต้นวิพากษ์ระบบและแนวคิดเดิม พร้อมกับการแสวงหาสิ่งใหม่เข้ามาแทน ยิ่งการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่รัฐบาลแต่ละยุคจัดทำขึ้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชน การวิพากษ์ก็จะมีมากขึ้น และหาทางออกก็จะหลากหลายเช่นกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหหวะ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อ 25 ปีก่อน โดยการไม่ยอมนำเงินที่ได้จากการออมในแต่ละเดือนไปฝากที่ธนาคาร ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของหน่วยงานราชการที่เข้ามาส่งเสริมในขณะนั้น แต่กลับให้กู้ยืมกันเอง ไม่ใช่เพราะความดีใจอย่างไรเหตุผล แต่เป็นผลจากการวิพากษ์แนวคิดและระบบออมทรัพย์ที่ทางราชการเผยแพร่ว่าเป็นการสร้างควมร่ำรวยให้ธนาคาร ความสำเร็จของชุมชนไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จนก้าวขึ้นเป็นผู้นำ เป็น โรงเรียนอุตสาหกรรมยางพาราให้กับชุมชนชาวสวนยางทั่วประเทศ ที่เกิดจากการวิพากษ์แนวคิดและระบบตลาดยางพาราเมื่อ 20 กว่าปีมาแล้ว ทำให้ชุมชนไม่เรียงมองเห็นความไม่เป็นธรรมของกลไกตลาดที่กดตันขูดรีดชาวสวนทั้งในด้านราคา น้ำหนักและคุณภาพยางแผ่นดิบ โรงงานยางแผ่นผึ่งแห้งจึงเป็นทางออกที่จะทำให้ชาวสวนยาง สามารถควบคุมราคา น้ำหนัก และคุณภาพ รวมทั้งสร้างตลาดยางพาราของตนเอง

ชุมชนจำนวนมากในทุกภาคของประเทศไทยที่เริ่มต้นเรียนรู้จากการวิพากษ์แนวคิดและระบบต่าง ๆ ที่มีอยู่และร่วมกันหาทางออก การเรียนรู้ในลักษณะนี้ทำให้ชุมชนสามารถยืดหยุ่นและปรับตัวได้พร้อมๆ กับการรักษาความสัมพันธ์กับภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานราชการ ดังนั้นจึงพบว่า หลายชุมชนจะรับแนวคิดและรูปแบบของกิจกรรมที่ราชการส่งเสริมมาปฏิบัติก่อนระยะหนึ่ง เมื่อเห็นว่าไม่สอดคล้องหรือตรงกับความต้องการของชุมชน การวิพากษ์ก็จะเริ่มขึ้นและเกิดการปรับเปลี่ยนตามมา เช่น ชุมชนคลองเป็ยะและชุมชนนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเรียนรู้แบบนี้ ชุมชนทั้งสองนี้รับแนวคิดและรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์มาจากระบบการส่งเสริมของทางราชการ แล้วปรับเปลี่ยนแนวคิด สร้างรูปแบบของตัวเองขึ้น

ภายหลัง จนคลองเปี๊ยะเป็นชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์ใหญ่ที่สุดของประเทศ และน่าทึ่งว่าเข้าสู่ชุมชนสวัสดิการ

การเรียนรู้ของชุมชนไม่ได้สิ้นสุดที่การเริ่มต้นอย่างการเรียนในระบบการศึกษาในปัจจุบัน ตรงกันข้ามการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการวิพากษ์ ซึ่งอาจวิพากษ์แนวคิดและระบบทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน การวิพากษ์นี้เองที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว เกิดการปรับเปลี่ยน เกิดการเชื่อมโยงจากกิจกรรมหนึ่ง ไปสู่กิจกรรมอื่นอย่างไม่จบสิ้น ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

กรณีศึกษา กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนน้ำขาว อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ผู้ริเริ่มการออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ เริ่มต้นจากผู้นำชุมชน ตั้งคำถามต่อระบบสวัสดิการของรัฐในขณะนั้น ทำไมชาวบ้านที่ยากจนเบิกค่ารักษาพยาบาลจากรัฐไม่ได้ยามเจ็บป่วย (เพราะไม่ใช่ข้าราชการ) ทำอย่างไรให้คนเหล่านี้เบิกค่ารักษาพยาบาลและมีสวัสดิการยามเจ็บป่วย (ต้องสร้างระบบสวัสดิการของชุมชน) การตั้งคำถามและหาคำตอบแบบนี้นำไปสู่กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตของชุมชนต่าง ๆ ในตำบลน้ำขาว เมื่อเกิดกิจกรรมนี้แล้ว คำถามหรือการวิพากษ์อื่นๆ ก็จะตามมา เช่น สวัสดิการที่จัดให้ควรเป็นอย่างไร (เกิดระบบจัดการสวัสดิการในชุมชน) นอกจากรายได้จากกำไรของกลุ่มออมทรัพย์แล้วทางเลือกอื่นเป็นอย่างไร (เกิดร้านค้าชุมชน) การเคลื่อนไหวการเกิดกิจกรรมต่อเนื่องที่จะตามมาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนน้ำขาว เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ที่กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการวิพากษ์ในลักษณะตั้งคำถาม หาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ

ชุมชนไม้เรียงเรียนรู้จากฟาราจากโรงงานยางแผ่นผึ่งแห้ง ในช่วง 10 ปีแรกดูเหมือนว่าอนาคตชาวสวนยางจะสดใส แต่ภาวะราคาที่ย่ำแย่ในช่วงหลัง ซึ่งเป็นผลจากระบบตลาดและการผูกขาดระดับชาติและระดับโลก ชุมชนไม้เรียงจึงตั้งคำถามใหม่อีกครั้ง เริ่มวิพากษ์ใหม่ผ่านทางแผนแม่บทยางพาราไทย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และเสนอทางออกต่อรัฐบาลในขณะนั้น เพื่อเปลี่ยนโครงสร้างของตลาดและการจัดการใหม่ แม้ว่าไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐแต่ชุมชนได้สรุปบทเรียนและตั้งคำถามใหม่ เมื่อไม่อาจพึ่งพายางพาราเพียงอย่างเดียวได้อีกต่อไป มีแนวทางใดที่จะทำให้อยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน คำถามนี้ทำให้ชุมชนไม้เรียงต้องแสวงหาคำตอบและเรียนรู้ภายใต้ปรัชญาใหม่ คือเรียนในสิ่งที่ต้องรู้ และเรียนในสิ่งที่ควรรู้ ซึ่งมีวิธีการหรือการจัดการและเครื่องมือเรียนรู้ที่ซับซ้อนกว่าเดิม

ก่อนหน้านี้ชุมชนไม้เรียง ตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบต่อระบบและกลไกตลาดของยางพาราไทย การวิพากษ์ยุคปัจจุบันเริ่มจากการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบต่อระบบทุนสินเชื่อเพื่อการเกษตรสุขภาพ ระบบเกษตรกรรมแบบพืชเดี่ยว และตลาดสินค้าอุปโภคและบริโภค การแสวงหาคำตอบเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องใช้วิธีการและเครื่องมือเรียนรู้ใหม่ นี่คือการเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง

การเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองของชุมชน ไม่เรียงไม่ได้จำกัดเพียงแค่ตั้งหมู่บ้านเมื่อไร ใครตั้ง แต่จะลงลึกไปถึงพัฒนาการของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา บัจจุบันภายใน และภายนอกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ปัญหาของชุมชน และโครงสร้างสังคมที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาดังนี้ เป็นต้น

การตั้งคำถามต่อระบบ ต่อการจัดการของชุมชนที่มีอยู่เดิม และแสวงหาคำตอบโดยวิธีการ และเครื่องมือของแผนแม่บทชุมชน ทำให้ไม่เรียงมีทิศทางชัดเจนในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของตนเอง วิสาหกิจชุมชนหลายประเภทถูกกำหนดขึ้น จนชุมชนไม่เรียงกลายเป็น 8 ชุมชน 8 ผลิตภัณฑ์ ชุมชนผลิตทุกอย่างที่ต้องกิน และกินทุกอย่างที่ผลิต ทำให้ผลิตภัณฑ์ทุกอย่างที่ผลิตขึ้น ต้องมีตลาดแน่นอน คือชุมชนระดับตำบลจำนวน 8 หมู่บ้าน การผลิตจึงไม่สิ้นเกินความต้องการ จนต้องแข่งขันและตัดราคากันเองอย่างระบบทุนนิยม

นอกจากที่ยกตัวอย่างมาแล้ว ยังมีชุมชนอีกจำนวนมากทั่วประเทศที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้ของตนด้วยการวิพากษ์ การตั้งคำถามแสวงหาคำตอบ สุดท้ายคือการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง ให้เกิดความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน การเรียนรู้แบบนี้จึงเกิดขึ้นต่อเนื่องอย่างเป็นกระบวนการ จากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่ง จากกิจกรรมหนึ่งไปสู่กิจกรรมหนึ่ง และจากการจัดการแบบหนึ่งไปสู่การจัดการอีกแบบหนึ่ง

2. วิธีการและการจัดการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

วิธีการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การจัดระบบหรือการจัดการของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้ปรัชญาและกระบวนการที่กำหนดขึ้น

วิธีการหรือการจัดการก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ เมื่อวิธีการหรือการจัดการรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนก็จะเปลี่ยนไปด้วย

2.1 องค์กรชุมชน หรือองค์กรชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงคน ความรู้ และทรัพยากรของชุมชน องค์กรชุมชน จึงเป็นองค์กรเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน ไม่แยกออกเป็นคนละส่วนเหมือนการเรียนรู้ของระบบการศึกษาในปัจจุบัน

ภายในองค์กรชุมชนหนึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการ สมาชิกและกฎระเบียบที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ระหว่างคณะกรรมการกับองค์กร เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ในส่วนของคณะกรรมการอาจมีตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ปฏิคม และประชาสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ถ้าพิจารณาจากการปฏิบัติงานจริงแล้วอาจกล่าวได้ว่าองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ มีผู้นำ(ซึ่งอาจจะเป็นคนละคนกับประธาน) และผู้ช่วยผู้นำ ซึ่งหมายถึงกรรมการในตำแหน่งต่าง ๆ คอยช่วยเหลือผู้นำ ทั้งนี้เพราะองค์กรชุมชนส่วนใหญ่

ตั้งอยู่บนฐานทางสังคม วัฒนธรรม การยกย่องและให้เกียรติผู้นำยังคงเป็นหัวใจของการบริหารจัดการองค์กรแบบนี้

องค์กรชุมชนฐานองค์กรเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรมีวิธีการหรือการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก การเรียนรู้ของคณะกรรมการ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสเรียนรู้มากกว่ากลุ่มอื่น เพราะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ มีประสบการณ์ตรง องค์กรชุมชนมีวิธีจัดการให้คณะกรรมการเหล่านี้ได้พบปะกันเป็นประจำ เช่น เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อสรุปงานและบทเรียนร่วมกัน คนเหล่านี้ได้นำข้อมูล ข้อเท็จจริง ปัญหา และผลการดำเนินงานมาแลกเปลี่ยนกันร่วมกันแก้ไข และพัฒนาองค์กรของตน นอกจากนี้คณะกรรมการยังมี โอกาส มากกว่าคนกลุ่มอื่นในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลและองค์กรภายนอก

ความต่อเนื่องของการเรียนรู้ที่เกิดจากวิธีการนี้ช่วยให้คณะกรรมการสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นความรู้ขององค์กร แต่ละองค์กรจึงมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว

สิ่งที่คณะกรรมการต้องเรียนรู้ ไม่เฉพาะความรู้ด้านเทคนิคหรือเรียนรู้วิธีการจัดการการเงิน ผลผลิตอย่างไรเท่านั้น สิ่งสำคัญคือการเรียนรู้ด้านคุณธรรม คุณค่าและสังคมวัฒนธรรมชุมชน เพื่อเชื่อมโยงองค์กรให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ไม่แปลกแยกจากชุมชน

ประการที่สอง การเรียนรู้ของสมาชิก สมาชิกเป็นส่วนใหญ่ขององค์กร ติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรผ่านกิจกรรม และเรียนรู้จากกิจกรรมเหล่านั้น เช่น สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต้องร่วมกิจกรรมของกลุ่มตั้งแต่ฝากเงิน กู้เงิน ต่งคืนเงินกู้ รับเงินปันผลและสวัสดิการ เป็นต้น ในทุกขั้นตอนของกิจกรรม สมาชิกจะได้เรียนรู้จากคณะกรรมการ ภูมาระเบียบ และระหว่างสมาชิกด้วยกันผ่านประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับจากองค์กร

ในหลายกรณีพบว่าสมาชิกสามารถเรียนรู้การบริหารจัดการองค์กรและ/หรือการจัดการทรัพยากรได้ดี มีความรู้ ความคิดแหลมคมชัดเจนคนเหล่านี้อาจได้รับการคัดเลือกให้เข้าไปเป็นคณะกรรมการบริหารองค์กรต่อไป นี่คือการสร้างคนรุ่นใหม่หรือผู้นำรุ่นใหม่ขององค์กร นี่คือการแตกต่างระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรธุรกิจ ซึ่งแยกผู้บริหารและลูกค้าออกจากกันอย่างชัดเจน และไม่มีช่องทางใดให้ลูกค้าก้าวสู่ระดับบริหาร

การเรียนรู้ของชุมชนในรูปองค์กรดังกล่าวนี้เป็นวิธีการหรือการจัดการแบบหนึ่งที่แทบทุกชุมชนนำมาใช้ และแพร่หลายมากในช่วง 20 ปีมานี้ ที่น่าสังเกตคือชุมชนจำนวนหนึ่งได้พัฒนาวิธีการนี้ให้ก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง โดยชุมชนได้วิเคราะห์โอกาสในการเรียนรู้ของคนทั้งหมดในองค์กร และเห็นว่าคณะกรรมการจะได้รับโอกาสนี้มากกว่าสมาชิก เพราะเป็นกลุ่มคนที่รับผิดชอบองค์กรโดยตรงมีข้อมูลและข้อเท็จจริงมากกว่าคนอื่นจึงต้องเรียนรู้มากกว่าและเข้มข้นกว่า ชุมชนที่มีฐานคิดแบบนี้จึงพยายามตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนของตนให้มากที่สุด หรือแยกย่อยองค์กรให้เล็กลงและกระจายอยู่เต็มพื้นที่ เพราะเชื่อว่าถ้าองค์กรหนึ่งมีคณะกรรมการ 10 คน การตั้งองค์กร

เพิ่มขึ้นก็จะทำให้มีคณะกรรมการเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ถ้ามี 3 องค์ประชุม คนที่จะเรียนรู้และพัฒนาอย่างรวดเร็วก็จะมีถึง 30 คนดีกว่ามีองค์กรเดียว เพราะโอกาสที่คนจะได้เรียนรู้เพียง 10 คนเท่านั้น

นี่คือการนำเอาองค์ประชุมมาใช้จัดการเรียนรู้ของคน ในระยะแรก ๆ พบว่าแนวคิดนี้แพร่หลายอยู่ในกลุ่มออมทรัพย์ของภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดสงขลา เช่น แนวคิดและการทำงานของครูชบ ยอดแก้ว จากชุมชนน้ำขาว ครูมนูญ ศรีชาติณี จากชุมชนทุ่งหวัง และน้ำเค็มแก้วเพชร จากชุมชนนาแห้ว เป็นต้น

นับตั้งแต่มีการปรับเปลี่ยนปรัชญาการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะหลังจากชุมชนไม้เรียง ได้ทดลองสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักโลก และกำหนดทิศทางในอนาคตของตน ที่เรียกว่าแผนแม่บทชุมชน สำเร็จลงวิธีการจัดการเรียนรู้ของชุมชนก็ได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับปรัชญาให้สอดคล้องกับปรัชญาและกระบวนการที่เปลี่ยนไป

ประสบการณ์จากการเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง กรณีแผนแม่บทชุมชน มีสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน และสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นผู้ถอดประสบการณ์หรือบทเรียนนี้ออกมาเผยแพร่และทดลองใช้กับพื้นที่อื่นทั่วประเทศ จนสามารถวางหลักทั่วไปในการจัดการเรียนรู้ของชุมชน

ในยุคสมัยที่ชุมชนและสังคมของเราต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติมากมาย การครอบงำจากภายนอกและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชุมชนไม่สามารถมอบบทบาทในการจัดการเรียนรู้ให้แก่องค์กรที่มีอยู่เพียงฝ่ายเดียวได้อีกต่อไป เพราะองค์ประชุมส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังนั้นวิธีการหรือการจัดการเรียนรู้ใหม่ในรูปคณะทำงานที่ประกอบด้วยตัวแทนของทุกองค์กร กลุ่มอาชีพ ผู้รู้และผู้เฒ่าในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานและองค์กรปกครองในท้องถิ่น จะทำให้เกิดการเรียนรู้รอบด้าน เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ และเรียนในสิ่งที่ควรรู้

2.2 คณะทำงานแผนแม่บทชุมชน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากวิธีการหรือการจัดการใหม่ตามที่กล่าวข้างต้น ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการจัดการเรียนรู้แบบนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่หลายร้อยตำบลทั่วประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า เครือข่ายภูมิปัญญาไท คณะทำงานซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากส่วนต่าง ๆ ข้างต้นมีการจัดระบบภายใน กำหนดบทบาทและภารกิจของคณะทำงานแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจน เช่น ระดับหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อให้ระบบและภารกิจบทบาทเหล่านี้เชื่อมโยงกับคนทั้งหมดในชุมชน อันจะนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

นี่คือการเรียนรู้ใหม่ ต่างจากแบบเดิมที่ค่อนข้างจำกัดอยู่ในแวดวงของสมาชิกองค์กรเป็นหลัก ผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกต้องอยู่นอกวง

คณะทำงานได้วางระบบหรือการจัดการหลายอย่าง เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางและทั่วถึงทั่วชุมชน ระบบที่สำคัญมีดังนี้

- ระบบเก็บและสำรวจข้อมูล ข้อเท็จจริงของชุมชน
- ระบบวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองและโลกภายนอก
- ระบบวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชนบนพื้นฐานข้อมูลตัวเลขและข้อเท็จจริงของชุมชน
- ระบบประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชน
- ระบบปฏิบัติ หรือการนำแผนที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ

ผลจากการวางระบบหรือการจัดการเหล่านี้ทำให้ชุมชนจำนวนมากได้รู้จักตัวเองและรู้จักโลกมากขึ้น โดยการเรียนรู้จากข้อมูลตัวเลข ข้อเท็จจริงของตนเอง และสามารถวิเคราะห์หาทิศทางของตนในอนาคต

2.3 เวที หรือเวทีชาวบ้าน เป็นรูปแบบการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งที่เกิดจากการจัดการของชุมชน และเป็นรูปแบบที่ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนมากที่สุด ทำให้การเรียนรู้แบบนี้ของชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย

โดยทั่วไปเวทีชาวบ้านเป็นคำรวม ๆ ที่สื่อให้เห็นการรวมตัวของคนเพื่อระดมความคิดเห็นต่อเรื่องในเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าพิจารณาอย่างรอบคอบและลงลึกในเนื้อหาแล้ว อาจมองเวทีชาวบ้านได้ 3 มุมมอง ดังนี้

1) **เวทีชาวบ้านแบบมีส่วนร่วม** เน้นให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งในลักษณะกว้าง ๆ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้คนจำนวนมากและหลากหลายทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ชาย – หญิง ได้มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน เวทีแบบนี้ส่วนนี้ได้กลายเป็นข้อบังคับของหน่วยงานราชการให้ทุกชุมชนต้องนำมาใช้ในงานพัฒนาและการเสนอของงบประมาณต่อรัฐบาล

2) **เวทีชาวบ้านเน้นการเรียนรู้** เวทีแบบนี้จะมีขนาดเล็กหรือจำนวนผู้เข้าร่วมน้อยกว่าเวทีแรก เพราะผู้เข้าร่วมต้องมีความรู้ ข้อมูลและข้อเท็จจริงในเรื่องที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เวทีแบบนี้จึงใช้ข้อมูลเชิงลึก มีลักษณะเชิงเทคนิคค่อนข้างมาก เช่น การบริหารจัดการองค์กร การผลิตและการตลาด เป็นต้น คำถามที่ใช้ในเวทีประเภทนี้มีลักษณะเจาะจงมากกว่าคำถามในเวทีประเภทแรก

3) **เวทีชาวบ้านแบบประชาสังคม** เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการกำหนดทิศทางหรืออนาคตของตนเอง เช่น กำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น เป็นเวทีที่เน้นความเข้มแข็งทางสังคมพลเมือง ผลักดันให้ภาคพลเมืองกว้างขึ้นไปมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคทุนในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรหรือกำหนดทิศทางในการพัฒนา คำถามหรือประเด็นในเวทีแบบนี้จึงไม่ใช่เพียงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ไม่ใช่เทคนิค แต่ต้องร่วมกันกำหนดทิศทาง ลงมือปฏิบัติ และนำผลที่ได้ไปผลักดันเชิงนโยบาย

พัฒนาการด้านการเรียนรู้ของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา เวิร์ชวอร์คบ้านยังคงได้รับความสำคัญ ในฐานะการจัดการแบบหนึ่ง และเวิร์ชวอร์คทั้งสามแบบนี้ถูกชุมชนนำมาใช้อย่างเหมาะสม เช่น นำเวิร์ชวอร์คมาใช้ในการเก็บสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล นำเวิร์ชวอร์คแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการประชาพิจารณ์ และนำเวิร์ชวอร์คประชาสัมคมมาใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ หากนำเวิร์ชวอร์คบ้านมาใช้ถูกตามประเด็น ตรงตามวัตถุประสงค์แล้ว การเรียนรู้แบบนี้จะมีประสิทธิภาพและชุมชนจะได้ประโยชน์ ตรงข้าม ถ้าชุมชนจัดเวิร์ชวอร์คตามระบบสั่งการหวังเพียงเพื่อให้ได้งบประมาณ เวิร์ชวอร์คเหล่านี้ก็จะไม่มีประโยชน์ ต่อคนและชุมชน

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

พัฒนาการด้านการเรียนรู้ของชุมชนทั้งในด้านปรัชญา กระบวนการและวิธีการ ตามที่กล่าวข้างต้น ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนเครื่องมือเพื่อใช้ในการเรียนรู้ของชุมชนได้ สอดคล้องกับสถานการณ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แม้ว่าการเรียนรู้ของชุมชนจะต่างจากการศึกษาในระบบอื่นอยู่บ้างตรงที่ชุมชนเรียนรู้จากการปฏิบัติจากสถานการณ์จริงในชีวิต แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลของตนเอง ซึ่งไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดสามารถรวบรวมข้อมูลประเภทนี้ ให้ชุมชนได้อย่างครบถ้วน ชุมชนจึงต้องสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ให้ได้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้เครื่องมือเรียนรู้ของชุมชนจึงหมายถึงวิธีการ อุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่จะทำ ให้ชุมชนได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับพัฒนาตนเอง

เมื่อหันมาพิจารณาการเรียนรู้ของชุมชนตลอดจนช่วงพัฒนาการที่ผ่านมา พบว่าชุมชน ได้นำเครื่องมือหลายอย่างมาใช้ในการเรียนรู้ตนเองและโลกภายนอกตลอดเวลา เครื่องมือสำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

3.1 บันทึก ปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนเริ่มต้นจากกิจกรรมง่าย ๆ ที่ไม่ซับซ้อนและ สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง เช่น การออมทรัพย์ การแปรรูปผลผลิต และการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น การปฏิบัติงานเนื้อหาของกิจกรรมรวมทั้งที่เกิดขึ้น จะถูกบันทึกไว้ทั้งในรูปของลายลักษณ์อักษรและความทรงจำ ซึ่งจะกลายเป็นข้อมูลที่มีค่ายิ่ง ต่อการเรียนรู้ของชุมชนในขณะนั้นและในเวลาต่อมา

ข้อมูลที่พบในบันทึกทั้งสองแบบนี้มักประกอบด้วยรายละเอียดของกิจกรรม เช่น ประวัติ การก่อตั้ง คณะกรรมการบริหาร ระเบียบข้อบังคับ สมาชิกภาพ และผลการดำเนินงาน เช่น จำนวน สมาชิก เงินและทุนประเภทอื่น ๆ การแบ่งปันผลกำไร หรือการกระจายผลประโยชน์ระหว่าง สมาชิกและชุมชน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานหลายชุมชนได้บ่งบอกเหตุการณ์ และความสัมพันธ์กับบุคคลและองค์กรภายนอกไว้ด้วย

ข้อมูลที่ถูกรับทักไว้นี้ ชุมชนได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็น ความรู้ใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง

ในช่วงเวลาที่เพิ่งผ่านมาี้ โดยเฉพาะช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในครึ่งหลังปี พ.ศ. 2540 การเรียนรู้ของชุมชนภายใต้ปรัชญาใหม่ส่งผลให้เครื่องมือเรียนรู้ได้รับการปรับปรุงและพัฒนา ตามไปด้วย

บันทึกในฐานะเครื่องมือเรียนรู้ของชุมชนในยุคนี้ได้รับการออกแบบให้ซับซ้อน ครอบคลุม และมีจุดประสงค์เฉพาะมากขึ้น เช่น บันทึกรายจ่ายของครัวเรือนที่ชุมชนได้กำหนด ให้ครัวเรือนบันทึกในช่วงทำแผนแม่บทชุมชน มีจุดประสงค์ให้แต่ละครัวเรือนเรียนรู้การอุปโภค บริโภคของตัวเองซึ่งนำไปสู่การลด ละ เลิกการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นบางรายการ การผลิตทดแทน การซื้อ และที่สำคัญบันทึกประเภทนี้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

เลียม บุตรจันทา เกษตรกรบ้านนาอีสาน จังหวัดละโว้เจียงเทรา ได้นำเอาแบบบันทึกรายจ่าย ของครัวเรือนที่คณะทำงานแผนแม่บทชุมชนกำหนดขึ้นมาใช้ทุกเย็น เลียม ภรรยา และลูก ๆ จะนั่งหันหน้าเข้าหากันทุกคนสัญญาว่าจะพูดความจริงต่อกัน และเริ่มบันทึกรายจ่ายของแต่ละคน ลงในแบบฟอร์ม ทำเช่นนี้ทุกวันจนครบ 1 เดือน แล้วนำมาเป็นฐานในการคำนวณค่าใช้จ่ายต่อปี ข้อมูลนี้เองที่เลียม บุตรจันทา ตัดสินใจเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ และการพนันทุกชนิด และนำเงิน ที่เคยใช้จ่ายในส่วนนี้ประมาณปีละ 5-6 หมื่นบาท มาใช้หนี้ ธ.ก.ส. นอกจากนั้นครอบครัวของเขา ได้เริ่มปลูกทุกอย่างที่กิน และกินทุกอย่างที่ปลูก ทำให้ครอบครัวลดรายจ่ายลงไปได้มาก ความเป็นอยู่เริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ

คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนได้นำข้อมูลจากบันทึกครัวเรือนเหล่านี้ มาประมวลภาพของชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การจัดทำแผนงาน/โครงการ ที่จะช่วยให้ชุมชนผลิตและแปรรูป เพื่อลดรายจ่ายและสร้างกระแสการไหลเวียนของเงินทุน ในพื้นที่ของตน

3.2 แบบสำรวจและแบบสอบถาม เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ชุมชนนำมาใช้เก็บรวบรวม ข้อมูลเอกสารการเรียนรู้ของตนเอง เป็นเครื่องมือที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือแบบนี้กับหน่วยงานรัฐและเอกชนมาก่อน

หลักสำคัญในการนำแบบสำรวจและแบบสอบถามมาใช้คือชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหรือ ประเด็นที่ต้องการ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความเข้าใจ แก่ใจ และพัฒนาชุมชนของตน หากจะเปรียบเทียบกับแบบสำรวจหรือแบบสอบถามที่ชุมชนเคยทำร่วมกับบุคคลหรือองค์กร ภายนอกจะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์นอกชุมชน ชุมชนไม่มีโอกาสเรียนรู้จากข้อมูลของตนเอง และแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากแบบสำรวจหรือแบบสอบถามในช่วงที่ผ่านมา

นับจากช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเป็นต้นมา ชุมชนจำนวนมากที่สร้างกระบวนการเรียนรู้และ จัดทำแผนแม่บทได้นำแบบสำรวจและแบบสอบถามตามหลักข้างต้นมาใช้ โดยมีเนื้อหาและ

ประเด็นต่าง ๆ จำนวนมากที่ชุมชนอยากรู้ อยากรู้เห็นข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง เช่น แบบสอบถาม เรื่องรายได้ ที่มาของรายได้ หนี้สินและแหล่งเงินกู้ แบบสำรวจทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน องค์กร ชุมชน ผู้รู้และความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น

ชุมชนนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและแบบสอบถามมาใช้ในการจัดทำแผนและโครงการพัฒนาตนเอง เช่น นำข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติความรู้และภูมิปัญญาที่มีมาจัดทำโครงการวิสาหกิจชุมชน แปรรูปหรือสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้ และทดแทนการซื้อหาจากภายนอก เป็นต้น

3.3 การศึกษาดูงาน เป็นเครื่องมือที่ชุมชนใช้เรียนรู้โลกภายนอกเรียนรู้เพื่อนบ้าน เพื่อนำสิ่งที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง

การศึกษาดูงานเป็นเครื่องมือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนนิยมใช้ในงานพัฒนาชุมชน ทั้งเมืองและชนบทในช่วง 20 กว่าปีมานี้ และยังคงเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน มักใช้การศึกษาดูงานเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาตนเองหรือพัฒนากิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการอยู่ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การศึกษาดูงานจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเตรียมการ เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นหรือข้อมูลทั่วไปของชุมชน จุดเด่นหรือประสบการณ์เด่นของชุมชน และเตรียมคำถามที่เหมาะสมกับชุมชนที่จะไปศึกษาดูงาน การจัดการในระหว่างศึกษาดูงาน มีวิธีอย่างไร มีใครเป็นที่เล็งเป็นผู้สรุปเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างผู้ศึกษาดูงานและชุมชนที่ถูกศึกษา และข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง ซึ่งต้องสรุปให้ตรงประเด็น

ในแต่ละปีมีชุมชนจำนวนมากจากทั่วประเทศเดินทางไปศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ ภายในจังหวัด ภาค และระหว่างภาค แต่ผลที่ได้จากการศึกษาดูงานนั้นไม่แน่ใจว่าจะคุ้มค่ากับเงินที่เสียไป ตรงนี้อาจต้องมีการประเมิน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและปรับกระบวนการใหม่ เพื่อให้ใช้งบประมาณได้ผลคุ้มค่า

ตำบลคลองเปือยเป็นพื้นที่หนึ่งที่ชุมชนนับร้อยแห่งจากทุกภาคของประเทศเดินทางมาศึกษาดูงานในแต่ละปี ผู้เขียนมักได้รับการติดต่อให้ช่วยประสานงานให้กับชุมชนเหล่านี้เรื่อยๆ นอกจากช่วยประสานติดต่อให้แล้ว ผู้เขียนได้คอยสังเกตกระบวนการศึกษาดูงานของชุมชนเหล่านี้มาไม่น้อยกว่า 10 ปี สิ่งที่พบและสังเกตเห็นตลอดเวลา คือ ผู้ศึกษาดูงานแทบทุกคณะชื่นชมคลองเปือยที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดการและสามารถพึ่งตนเองในเรื่องเงินทุน และแทบทุกคณะได้ข้อสรุปที่แทบจะตรงกันว่า “คลองเปือยเก่งมากที่ทำสำเร็จ แต่บ้านเราทำไม่ได้หรือเพราะคนไม่สามัคคีกัน” ดูเหมือนว่าผู้มาศึกษาดูงานทั้งหมดเห็นดีเห็นงามไปข้อสรุปนี้ ไม่ว่าจะข้าราชการ ผู้นำชุมชน และเกษตรกร

แท้จริงแล้วข้อสรุปจากการศึกษาคุณงานคลองเป็ยะข้างต้นอาจผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง การพูดคุยเพียงครึ่งชั่วโมงถึงหนึ่งชั่วโมง ผู้มาศึกษาคุณงานรู้อย่างไรว่าคลองเป็ยะสามัคคีกัน ผู้มาศึกษาคุณงานให้ความสนใจโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการออมทรัพย์กับสมาชิก มากน้อยแค่ไหน ทำไมคนเหล่านี้เชื่อถือและทุ่มเทให้กับกลุ่มรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มอื่น ๆ ในตำบลนี้เป็นอย่างไรสุดท้ายผู้มาศึกษาคุณงานได้คำตอบหรือไม่ว่า ถ้าจะทำกลุ่มออมทรัพย์ให้ได้ผลอย่างคลองเป็ยะ ชุมชนของตนควรจะวางโครงสร้างการบริหาร จัดการกลุ่มออมทรัพย์อย่างไร และวิธีการใดที่จะปลูกฝังคุณค่าหรือค่านิยมนี้ให้คนในชุมชน

สิ่งที่กล่าวนี้เป็นความรู้ที่สามารถศึกษาเข้าใจได้ นำไปใช้ประโยชน์ได้ถ้ามีการเตรียมการ ในการศึกษาคุณงานอย่างเป็นระบบการ ไม่ใช่สุกเอาเผากินอย่างที่เป็นอย่าง

การเรียนรู้ของชุมชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การศึกษา คุณงานยังคงได้รับความสนใจจากชุมชนในฐานะเครื่องมือการเรียนรู้ แต่วัตถุประสงค์ของการศึกษา คุณงานได้รับการปรับเปลี่ยนไปบางส่วน ที่สำคัญคือการศึกษาค้นคุณงานนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการ สร้างและปรับระบบคิด การบริหารจัดการ และกำหนดบทบาทของชุมชน ไม่ใช่เพียงเพื่อให้เกิด ความคิดริเริ่มหรือพัฒนากิจกรรมโดยใช้ความรู้หรือเทคนิคที่ได้จากการศึกษาคุณงาน

การศึกษาคุณงานในความหมายนี้จึงให้ความสำคัญกับการจัดการเป็นพิเศษ กล่าวคือ การเตรียมการชุมชน ระยะเวลาที่เหมาะสมที่ดูงานแล้วจะเกิด การเรียนรู้ไม่ใช่เลียนแบบ การวิเคราะห์และสรุปผลการดูงานตลอดจนการนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับตนเอง และ เพื่อให้การศึกษาคุณงานมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ชุมชนจึงสมควรให้มีชุมชนต้นแบบในด้าน ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ด้านการจัดการทุนสวัสดิการ วิสาหกิจชุมชน สุขภาพพื้นบ้าน และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และศึกษาชุมชนเหล่านี้อย่างจริงจังใช้เวลามาก แต่พื้นที่น้อย ลงรายละเอียดได้มากและ เรียนรู้จริง คือรู้สิ่งที่ป็นแก่นสาร

ปีพ.ศ. 2542 ชุมชนวังรี ตำบลคูคิต อำเภอลำพูน จัหวัดนครศรีธรรมราช ได้เดินทาง มาศึกษาคุณงานกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเป็ยะใช้เวลา 1 วันพูดคุยกับคณะกรรมการบริหาร กลุ่มออมทรัพย์แห่งนี้กระทั่งผู้มาศึกษาคุณงานจากชุมชนวังรีสรุปได้ว่า หัวใจของคลองเป็ยะคือ ความเป็นไท เมื่อกลับจากคลองเป็ยะ ชุมชนวังรีก็เริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ แต่ไม่ได้เชื่อมโยงเป็น ตำบลอย่างคลองเป็ยะ เป็นกลุ่มออมทรัพย์เล็ก ๆ แต่มีการบริหารจัดการที่จะทำให้ชาวบ้านวังรี เป็นไทอย่างคลองเป็ยะ

4. การฝึกอบรม

เป็นเครื่องมือเรียนรู้ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกหรือเทคนิคเฉพาะด้านในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งด้านการผลิต แปรรูป และบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

เดิมทีการฝึกอบรมเป็นเครื่องมือที่หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนนำไปให้กับชุมชน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบส่งเสริมและพัฒนาชนบท

อย่างไรก็ตาม การใช้เครื่องมือประเภทนี้ผู้ใช้หรือผู้จัดการฝึกอบรมมีบทบาทสูงในการกำหนดเนื้อหาหรือประเด็นและวิธีการ ซึ่งมักเป็นไปตามนโยบายที่แต่ละองค์กรสั่งการลงไป การจัดการลักษณะนี้จะก่อให้เกิดการรับรู้มากกว่าการเรียนรู้ในหมู่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหลายครั้งพบว่า การฝึกอบรม และหลายครั้งพบว่า การฝึกอบรมไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะเนื้อหาหรือประเด็นไม่ใช่สิ่งที่ชุมชนต้องการเรียนหรือต้องทำ

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดการทำงานพัฒนาชนบทในช่วงหลังที่เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของงานพัฒนา การฝึกอบรมเริ่มเป็นเครื่องมือของชุมชน ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหรือประเด็นและวิธีการ ตลอดจนช่วงที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมนี้ การฝึกอบรมจึงกลายเป็นเครื่องมือเรียนรู้ของชุมชนตามปรัชญา เรียนในสิ่งที่ต้องทำ และทำในสิ่งที่ต้องการเรียน

ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ชุมชนมีความต้องการที่จะเรียนรู้มากขึ้นกว้างและครอบคลุมกว่าเดิม ปรัชญาใหม่คือ เรียนในสิ่งที่ต้องการรู้ และเรียนในสิ่งที่ควรรู้ การฝึกอบรมก็ยังมีความจำเป็นมากขึ้น และมีวิธีการหลากหลายขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้น เนื้อหาหรือประเด็นในการฝึกอบรมก็ได้พัฒนาขึ้นด้วย การฝึกอบรมไม่จำกัดอยู่ที่เทคนิคการผลิตเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงเทคนิคการเรียนรู้ เช่น ฝึกอบรมการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การทำแผนที่ทางความคิด และการค้นหาอนาคต เป็นต้น

นอกจากเครื่องมือเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันยังมีเครื่องมืออื่น ๆ อีกมาก โดยเฉพาะเครื่องมือที่ผ่านมาจากองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้ชุมชนมีโอกาสมากขึ้นที่จะนำมาใช้ เพียงแต่ต้องรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของเครื่องมือแต่ละชนิด ไม่ติดยึดเทคนิคหรือเล่นตามกระแส

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

การวิเคราะห์เครือข่าย

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น มีความแตกต่างไปจากการวิเคราะห์ถึงระบบการทำงานในประเทศอื่น ๆ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น เป็นกระบวนการที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ สลับซับซ้อน เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับกระบวนการทำงานในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว กล่าวคือ เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ภารกิจและกิจกรรมที่แตกต่าง อีกทั้งวงจรชีวิตของเครือข่ายก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การที่จะบอกว่า เครือข่ายใดเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ยังต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการพิจารณา เพราะในบางครั้งกิจกรรม และสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น อาจเป็นเพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของความเป็นข่ายใยที่เชื่อมโยงและการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์ ซึ่งจะต้องมีการวิเคราะห์ด้วยเกณฑ์หรือดัชนีชี้วัดที่หลากหลาย

ปัจจุบัน ได้มีความพยายามในการศึกษาถึงแนวทางการวิเคราะห์และการประเมินผลเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ และในเชิงอัตวิสัยและภาวะวิสัย โดยส่วนหนึ่งนั้น ได้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดเกี่ยวกับกระบวนการ ผลงาน และโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์และการประเมินผลเครือข่ายที่หลากหลายตามความสนใจ และเป้าหมายของหน่วยงานหรือเครือข่าวนั้น ๆ ที่จะวิเคราะห์และประเมินผลศักยภาพของเครือข่าย

การวิเคราะห์เครือข่าวนั้นมีเป้าหมายหลักเพื่อที่จะบอกว่า เครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีความถี่ไหลของข้อมูล มีกระบวนการที่มีชีวิตชีวา มีการบริหารจัดการที่ดี และมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรมีกระบวนการจัดการหรือใช้เกณฑ์เช่นใดในการพิจารณา ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวทางการวิเคราะห์และประเมินเครือข่าย โดยนัยต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่ชัดเจน ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย
2. การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย
3. การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่าย

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย

การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย เป็นการพิจารณาโครงสร้างของเครือข่ายหรือสิ่งที่ยึดกันเข้าเป็นเครือข่ายซึ่งประกอบด้วยทั้งสิ่งที่เป็นอยู่ และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดหรือให้ความหมายของการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย และการพิจารณาถึงกระบวนการของเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับ 1) การประสานพลัง (synergy) ในการทำงานระหว่างบุคคล องค์กร กระบวนการและสิ่งต่าง ๆ 2) การจัดการตนเองที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ ความไร้ระเบียบ (chaordic) และ ความเป็นระเบียบบนเส้นทางแห่งความร่วมมือและการแข่งขัน และ 3) ความเป็นพหุลักษณะ (pluralities) หรือกระบวนการที่หลากหลายซับซ้อนสิ่งที่ดำรงอยู่และกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ เช่น ข้อมูล กิจกรรม ภายในเครือข่ายเหล่านั้น

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ คือ การสร้างความเข้าใจในความเป็นเครือข่าย โดยไม่ยึดติดกับสถานะของเครือข่ายที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ซึ่งอาจเริ่มต้นจากการพิจารณาองค์ประกอบของเครือข่ายเพื่อให้รู้ว่า องค์ประกอบที่ยึดกันเข้าและเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้เกิดการประสานงาน และการจัดการตนเองของเครือข่ายนั้น ประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง โดยอาจพิจารณาถึงเงื่อนไขของกาลเทศะที่เกิดขึ้น เช่น สมาชิก จุดมุ่งหมาย การทำหน้าที่ระหว่างกัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น ซึ่งเป็นการมองในภาพรวมองค์ประกอบของเครือข่ายทั้งหมด เหมือนดังที่เรามองตัวตนว่า ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือสิ่งที่เป็นอยู่ และสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ จิตวิญญาณ การรับรู้ เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากสิ่งที่เป็นอยู่ และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดในความหมายของการเป็นเครือข่าย

โดยประการแรกสามารถพิจารณาได้จาก สมาชิก วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กฎกติกา ภารกิจ กิจกรรม และกองทุนของเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ มองเห็น ได้ จับต้อง ได้ และเป็นการดำเนินงานของเครือข่าย เช่นว่า มีสมาชิกเท่าไร มีกรรมการหรือไม่ สมาชิกมีความสนใจในกิจกรรมในระดับไหน กฎกติกาของเครือข่ายเป็นอย่างไร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายหรือไม่ มีกิจกรรมพบปะกันหรือไม่ เป้าหมายหลักในการทำงานคืออะไร กิจกรรมที่ทำมีความหลากหลายหรือไม่ มีกองทุนหรือไม่ ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถสร้างตัวชี้วัดขึ้นมา และกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เครือข่ายมีกิจกรรมและการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง

ส่วนประการหลังพิจารณาได้จากความหมายของการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพึ่งพาอาศัย ความเท่าเทียมในการให้ และรับ การสื่อสารเพื่อสร้างความหมายและโลกทัศน์ร่วม การสร้างและพัฒนาเครือข่าย การปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทัศนในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว สามารถสร้างตัวชี้วัดหรือสร้างข้อกำหนดขึ้นมาได้ เช่นว่า กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายสามารถนำไปสู่

การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของสังคมได้หรือไม่ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายจะเป็นปัจจัยหลัก ที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมได้หรือไม่ การสร้างความรู้และการจัดการความรู้ของเครือข่ายมี ผลที่น่าพอใจหรือไม่ การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายจะช่วยให้เกิดความตื่นไหวของ ข้อมูล กิจกรรมได้หรือไม่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และความเอื้ออาทรต่อกันจะนำไปสู่การทำงาน ที่มีประสิทธิภาพได้หรือไม่ เป็นต้น

การวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของเครือข่ายดังกล่าว จะเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ เครือข่าย และเป็นแนวทางที่นำไปสู่การเรียนรู้และการกำหนดตัวชี้วัดของเครือข่าย โดยตัวชี้วัดของ เครือข่ายไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายประเภทใด อาจมีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจกำหนด ขึ้นมาตามความเหมาะสมของสถานการณ์และช่วงเวลานั้น ๆ เพียงแต่สมาชิกแกนนำหรือ ผู้ประสานงานในเครือข่ายมีความรู้มีความเข้าใจ และมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์นั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้และการจัดการตนเองได้อย่างน่าอัศจรรย์

1.2 การวิเคราะห์กระบวนการของเครือข่าย สามารถพิจารณาได้จากกระบวนการของ เครือข่าย ซึ่งเป็นกระบวนการที่หลากหลายซับซ้อนและแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยการวิเคราะห์ เครือข่ายนี้ เป็นการมองถึงการเข้าร่วมกันอย่างมีจุดหมายของบุคคลและองค์กร บนเส้นทาง ของการสร้างสรรค์และการจัดการแนวใหม่ ที่ใช้การประสานพลังและการมองอย่างเป็นองค์รวม เป็นเครื่องมือในการทำงาน โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

1) การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยแห่งการประสานพลัง (synergy) เป็นการพิจารณา ถึงกระบวนการทำงานของเครือข่ายที่เป็นการเชื่อมประสานผู้คน กระบวนการ และสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการจัดการตนเองและสังคมในแนวทางใหม่ที่มาจากความพึงพอใจและ การประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยอาจจะพิจารณาจากกระบวนการทำงานในจุดเล็ก ๆ และ การทำงานโดยภาพรวมของหน่วยใหญ่ รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเสริมสร้างพลัง และอำนาจการต่อรอง ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ เช่น การกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่าย การประสานงานภายในเครือข่าย การติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอก การเข้าถึงช่องทางการสื่อสาร ของมวลชนสมาชิก และกระบวนการพัฒนาเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ จะช่วยให้เรามองเห็นกระบวนการทั้งหมดของเครือข่ายว่า แท้ที่จริงแล้ว การรวมตัวกัน เป็นเครือข่ายของผู้คนในสังคมนั้นก็คือ การประสานความร่วมมือและการสร้างความสมดุลระหว่าง ความสนใจและกระบวนการทำงานของบุคคลที่มาจากความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัย การแข่งขัน และการต่อรองระหว่างกัน

2) การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยของการจัดการตนเอง เป็นการพิจารณา ถึงการจัดการตนเองของเครือข่าย ในมิติของการจัดลำดับความสัมพันธ์ระหว่างภารกิจและ กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ การปรับตัว และการทำกิจกรรมความเคลื่อนไหวในสิ่งต่าง ๆ ของเครือข่าย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่เป็นสภาวะของการแข่งขัน

และความร่วมมือ หรือที่เรียกว่าเป็นสภาวะที่เป็น ความเป็นระเบียบและความไร้ระเบียบ (chaordic) โดยพิจารณาจากความสามารถในการจัดการความรู้ การปรับตัวของเครือข่าย การสร้างสัมพันธ์ภาพ และกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของเครือข่ายที่แสดงออกต่อสาธารณชนในช่วงเวลานั้น ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้เช่น เครือข่าย มีการจัดการความรู้หรือไม่ ความไหลเวียนของข้อมูล ข่าวสารของเครือข่ายเป็นอย่างไร กระบวนการเรียนรู้การสร้างสัมพันธ์ภาพและแนวร่วมของเครือข่ายเป็นอย่างไร การเสริมสร้าง และการพัฒนาเครือข่ายเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการตนเองของเครือข่ายมากกว่าการจัดการและการพึ่งพาจากองค์กรภายนอก

3) การวิเคราะห์ความเป็นพลวัตของเครือข่าย เป็นการพิจารณาความหลากหลายของเครือข่ายโดยนัยต่าง ๆ เช่น ความหลากหลายของสมาชิก พื้นที่ดำเนินการ กระบวนการ ประเภทกิจกรรม รูปแบบความสัมพันธ์ การรวมตัว การกระจายตัว การเป็นเนื้อเดียวกันหรือส่วนผสมผสานที่หลากหลาย โครงสร้างที่ออกแบบหรือโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและความเป็นเครือข่ายย่อยที่สลับซับซ้อนภายในเครือข่ายใหญ่ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่หลากหลายของเครือข่ายนั้น จะช่วยให้เรามองเห็นภารกิจ กิจกรรม และการดำเนินการของเครือข่ายที่เคลื่อนไหวไปมา มีวงจรชีวิตที่ขึ้นลง โดยจะต้องทำความเข้าใจและกำหนดเกณฑ์ชี้วัดที่เหมาะสมในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่ายในภาพรวม ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งนำไปสู่การจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้เชิงประจักษ์ถึงสถานการณ์และกระบวนการทำงาน รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดในแต่ละด้านที่เหมาะสม

สรุป การวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการของเครือข่าย ก็คือ การพิจารณาถึงสิ่ง ที่รวมกันเข้าเป็นเครือข่าย เช่น สมาชิก วัตถุประสงค์ เป้าหมายจิตสำนึกร่วม ภารกิจ กิจกรรม การเรียนรู้ เป็นต้น และสิ่งที่เป็นบริบท หรือเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ เช่น กระบวนการประสานความร่วมมือ การจัดการตนเอง และการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ที่หลากหลายของเครือข่าย

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการประเมินเครือข่าย ในบางประเด็นของ ลีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539, น.250-253) ที่ได้กล่าวถึงตัวชี้วัดเกี่ยวกับการจัดการกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่าย จากประสบการณ์ของนักพัฒนาชนบทว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ในการที่จะวิเคราะห์และประเมินกลุ่มและเครือข่าย ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม กฎกติกา สมาชิก กรรมการ กิจกรรม และกองทุน กลุ่ม/เครือข่าย และจากการศึกษาของ ปุสดี มอนซอน และคณะ (2546, น.5-7) ที่กล่าวถึงหลักเกณฑ์และ องค์ประกอบในการทำงานและการวิเคราะห์เครือข่าย โดยมองถึงวิธีการทั้งที่เป็นเชิงคุณภาพและ ปริมาณ โดยกำหนดใช้เกณฑ์พิจารณาการวิเคราะห์เครือข่ายใน 3 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบของบ การทำงานเครือข่ายที่ดี เช่น สมาชิก กิจกรรม กระบวนการทำงาน 2) ภารกิจการทำงานของ

เครือข่าย เช่น การเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การติดต่อสื่อสาร ฯลฯ และ 3) ขั้นตอนการสร้างและ พัฒนาเครือข่าย เช่นการสร้างผู้นำ การแสวงหามิตรร่วมคิดร่วมทำ การสร้างความไว้วางใจ เป็นต้น

2. การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย

การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น เป็นการพิจารณาถึงระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลการติดต่อสื่อสาร และความสามารถในการตอบสนอง ต่อการเรียนรู้ระหว่างคนกับกระบวนการของเครือข่าย เช่น กิจกรรม โหนด (node) ชุมทาง (hub) และเครือข่ายย่อย (sub network) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย โบเชแวง (Jeremy Boissevain, 1991 อ้างใน เบญจา ยอดคำเนิน และคณะ , 2541) กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของเครือข่าย 4 ประการ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลาย เป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีบทบาท (role theory) โดยแต่ละบทบาทจะมีบรรทัดฐานและความคาดหวังเป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรม ที่ปฏิบัติในกลุ่ม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการเพิ่มพลังอำนาจในการทำกิจกรรมให้กับกลุ่ม ทางสังคม 2) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน ซึ่งสามารถใช้ทฤษฎี การแลกเปลี่ยน (exchange theory) จากการกระทำที่สังคมกำหนดและคาดหวัง โดยความสัมพันธ์ จะต้องอยู่บนการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยน 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะ เท่าเทียมและไม่เท่าเทียม ความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ในลักษณะของความร่วมมือและการแข่งขันที่จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุล และไม่สมดุล ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงกระบวนการความเข้มแข็งในขั้นตอนของกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ในการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม 4) ความถี่และระยะเวลาความสัมพันธ์ เป็นจุดในการกำหนด พฤติกรรม ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากระบบและลักษณะของการติดตามและประเมินผล จากโครงการเครือข่ายที่มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องแนวคิดการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร และการพบปะระหว่างกลุ่ม

โดยการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น เราสามารถพิจารณาได้จาก ตัวอย่างของกระบวนการทำงานของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ที่เชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อยู่ในสถานที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และความสามารถในการตอบสนอง ความต้องการของผู้คนในการค้นหาข้อมูล การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ ความคิดเห็น การให้คำปรึกษา และกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งความเป็นข่ายใยที่เชื่อมโยงของระบบ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตนั้นมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งในด้านข้อมูล ระบบการติดต่อสื่อสารและระบบการบริหารจัดการในเรื่องของผลิตภัณฑ์ (hardware and software) รวมทั้งการจัดการระบบที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม

ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายด้วยการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ก็คือ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มคนองค์กร กิจกรรม กระบวนการทำงาน และ รูปแบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่นำไปสู่การจัดการตนเองและการปรับบทบาทระหว่างกัน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย ยังสามารถพิจารณาได้จาก องค์ประกอบของเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวแล้ว เช่น จิตสำนึกร่วม ความสัมพันธ์ ของสมาชิก หลักการ (principle) จุดมุ่งหมาย (purpose) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับกระบวนการทำงาน กิจกรรม โหนด (nodes) ชุมทาง (hub) ระบบการติดต่อสื่อสาร ปัจจัย กระบวนการผลิต และผลผลิตของเครือข่าย ซึ่งอาจจะมีการกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งเหล่านั้นที่เกิดขึ้น โดยนัยต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างคน งาน กิจกรรม และความสัมพันธ์โดยนัยอื่น ๆ โดยสิ่งที่ควรพิจารณา เกี่ยวกับ โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น คือ การเข้าใจถึงกระบวนการเรียนรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นเส้นทางการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนที่จะนำไปสู่การพัฒนาและ การจัดการตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่าย

การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายนั้น เป็นวิเคราะห์ถึงผลการดำเนินงานของเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การต่อรองและการจัดสรรผลประโยชน์ 2) การสร้างพื้นที่ทางสังคม 3) การสร้างตัวตนของเครือข่าย 4) การปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และ 5) การสร้างชุมชนความรู้แนวปฏิบัติ โดยการวิเคราะห์ในแนวทางดังกล่าว อาจถือได้ว่าเป็นการประเมินศักยภาพ การสรุปผลการดำเนินงานและการวัดผลลัพธ์ของเครือข่าย โดยใช้เครื่องมือชี้วัดที่หลากหลาย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการต่อรองและการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างพลังและอำนาจในการต่อรองของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น การจัดการตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม รวมถึงการจัดสรรผลประโยชน์ ระหว่างกัน โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการใช้พลังและอำนาจของเครือข่าย เพื่อให้เกิด การขับเคลื่อนทางสังคม การปรับเปลี่ยนแนวคิด และกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ ที่จะสร้างสรรค์ในสิ่งที่ตนเองดำเนินการและสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่ต้องการให้เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่สามารถร่วมกันกำหนดแนวทางการป้องกันการบุกรุกป่าชายเลน และการต่อรองเพื่อให้ภาครัฐศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น จากการทำโครงการของภาครัฐ เป็นต้น ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดในการวิเคราะห์ เช่น การสร้างพลังในการต่อรองของเครือข่าย การจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม และความสามารถ ในการจัดการทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น

3.2 การวิเคราะห์ผลงานเครือข่ายในด้านการสร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นการวิเคราะห์ถึงการเปิดและการสร้างช่องว่างทางสังคมที่ให้ผู้คนได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการทำงานของเครือข่าย และกระบวนการตอบสนองต่อความรู้สึทางด้านจิตใจของผู้คนในเครือข่ายว่าตนเองมีพื้นที่ที่แสดงเจตจำนงในการร่วมกันสร้างพลังและความรู้ใหม่ต่อชุมชนและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้คนเข้ามาร่วมกันดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายอันเดียวกัน รวมทั้งการขยายขอบเขตการทำงานให้กว้างขวางออกไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้สมาชิกเกิดความภูมิใจในสิ่งที่ตนได้ร่วมดำเนินการ

โดยการวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ สามารถพิจารณาได้จากการเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การสร้างความพึงพอใจให้กับมวลสมาชิก การสร้างการยอมรับในสังคม การขยายขอบเขตการทำงาน และการสร้างไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิก โดยการสร้างพื้นที่ทางสังคมถือว่าเป็นภารกิจที่ควรพิจารณาอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานของเครือข่าย

3.3 การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์ของเครือข่าย ถ้าเรากล่าวถึงโครงสร้างของตัวตนที่มีองค์ประกอบสามระดับชั้น ได้แก่ ก.บุคลิกภาพชั้นนอก เช่น พฤติกรรมลักษณะย่อย การผดุงตนให้อยู่รอดและความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ข.บุคลิกภาพชั้นใน เช่น กิเลสความคิดยึดติด อัตลักษณ์เฉพาะ และ ค.แก่นกลางบุคลิก เช่น โลกทัศน์ ความเชื่อพื้นฐาน กลไกการป้องกันตนเอง เป็นต้น (สันติกโรภิกขุ , www.enneagramthailand.com) เราจะพบว่า การสร้างตัวตนของเครือข่ายก็เช่นเดียวกัน เป็นการแสดงออกซึ่งตัวตนของเครือข่ายที่มีต่อสังคม โดยเป็นการสร้างจุดยืน และการจัดการตนเองอีกรูปหนึ่งในความเป็นชายเี่ยวที่มีการเชื่อมต่อกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่ง คาสเทลส์ (1998) ได้แบ่งกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ไว้ 3 ประการ คือ การสร้างอัตลักษณ์เพื่อรับรองความชอบธรรม การสร้างอัตลักษณ์เชิงต่อต้านและการสร้างอัตลักษณ์เชิงวางแผนซึ่งการสร้างตัวตน/อัตลักษณ์เครือข่ายแต่ละประเภทจะนำไปสู่โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่าง การสร้างอัตลักษณ์เพื่อความชอบธรรมนั้นจะก่อกำเนิดประชาคม กลุ่มชมรม และองค์กรต่าง ๆ การสร้างอัตลักษณ์เชิงต่อต้านจะนำไปสู่การรวมตัวของชุมชนที่ระอุไปด้วยแนวคิดและการกระทำเชิงต่อต้าน (จากสิ่งรุกรานจากภายนอก) ส่วนการสร้างอัตลักษณ์เชิงวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนมุ่งหมายให้เกิดขึ้น และการสร้างคนที่ทำงานเพื่อสังคม

ดังนั้น การวิเคราะห์ผลงานในด้านการสร้างตัวตนของเครือข่าย ก็คือการพิจารณาถึงการแสดงออกของเครือข่ายที่เป็นไปเพื่อการสร้างประชาสังคม การชุมนุมต่อต้านสิ่งรุกรานจากภายนอกหรือการยืนหยัดในสิ่งที่ตนเองเป็น และการพัฒนาตนเองเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากประเด็นหรือตัวชี้วัดในด้านต่าง ๆ เช่น การเสริมสร้างประชาคมการพัฒนา การสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ การค้นหาเป้าหมายของตนเอง การตอบสนองต่อการเรียนรู้ในระดับกลุ่มและเครือข่าย การดำรงตนในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง และการประเมินตนเองเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น

3.4 การวิเคราะห์ผลงานของเครือข่ายในด้านการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ การให้และการรับบนความเท่าเทียมของฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม โดยมองถึงกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งในด้านการอุปถัมภ์ การต่อต้านเชิงอำนาจและการต่อรองผลประโยชน์ เพื่อให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกในลักษณะที่เท่าเทียม และปรับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกในลักษณะที่เท่าเทียม และปรับความสัมพันธ์โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์ในแนวราบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ จึงเป็นการวิเคราะห์เครือข่ายอีกนัยหนึ่ง ซึ่งสามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ เช่น รูปแบบโครงสร้างการทำงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และกระบวนการตัดสินใจของเครือข่าย เป็นต้น

3.5 การวิเคราะห์ผลงานเครือข่ายในด้านการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ เป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างแรงจูงใจและกระบวนการสร้างแรงจูงใจและกระบวนการทำงานภายใต้กรอบแนวคิดและความรู้ที่เกิดขึ้นจากความสมัครสมานสามัคคีของสมาชิกในเครือข่ายที่รวมเข้าเป็นชุมชนแนวปฏิบัติ (communities of practice) ซึ่งเป็นพลังอันแฝงฝังอยู่ในเครือข่าย กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์เครือข่ายว่าเป็นเสมือนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ ในชุมชนแนวปฏิบัติ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจ มีปัญหา หรือมีแรงปรารถนา (passion) ในสิ่งหนึ่งร่วมกัน และเสริมสร้างความรู้ ความเชี่ยวชาญในสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเห็นร่วมกันผ่านการปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ, 2547, น.4) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้จาก 1) โดเมน (domain) คือ การกำหนดหัวข้อ/ประเด็นที่ชุมชนมีแรงปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะนำไปสู่การผลักดันกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 2) ชุมชน คือ การรวมตัวกันอย่างสนิทสนม ที่เต็มไปด้วยความไว้วางใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างจริงจัง และ 3) แนวปฏิบัติ (practice) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน โดยเป็นความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นและนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานประจำของตน รวมทั้งการนำสิ่งที่ตนเรียนรู้ในงานป้อนกลับเข้าสู่ชุมชน จนกลายเป็นความรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งเป็นการจัดการความรู้แนวใหม่

การวิเคราะห์เครือข่ายโดยนัยนี้ เป็นเสมือนการตั้งคำถามที่ว่า ทำไมเครือข่ายของภาคประชาชนบางแห่งจึงดำเนินการต่อไปได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอก และเมื่อทราบถึงคำตอบก็จะพบว่า การร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เป้าหมายอันเดียวกันนั้น เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินงานของชุมชนให้มีความต่อเนื่อง ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายในด้านการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติ ก็คือการพิจารณาถึง กลุ่มความสนใจ การเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของข้อมูล กิจกรรมและผลงานของเครือข่าย

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4

กรณีศึกษาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา

1. กรณีศึกษา

กรณีศึกษา (case study) เป็นระเบียบวิธีอย่างหนึ่งในการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงลึก โดยการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการศึกษา ตั้งแต่ความเป็นมาในอดีตหรือประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กรณีศึกษาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ระยะแรกเริ่มขององค์กรและเครือข่าย รูปแบบการบริหารจัดการหรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานขององค์กรและเครือข่าย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นว่าปัจจัยต่างๆเหล่านี้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพหรือการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรและเครือข่ายหรือไม่ อย่างไร

2 การวางแผนศึกษาเรียนรู้องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

2.1 แนวคิด ผู้ศึกษาองค์กรและเครือข่ายชุมชนมีความจำเป็นต้องวางแผนหรือกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา อย่างไรก็ตามต้องระลึกไว้เสมอว่าสิ่งที่กำหนดขึ้นนี้เป็นเพียงกรอบที่พร้อมจะปรับเปลี่ยน ได้ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

ปัจจุบันการกำหนดแนวคิดในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจะนำแนวคิดแบบภาวะคู่ที่ขัดแย้งหรือนักวิชาการบางท่านเรียกว่าคู่ตรงข้าม ซึ่งเป็นการมองเหตุการณ์สองด้านควบคู่กัน เช่น ทุกข์คู่กับสุข อ่อนแอคู่กับเข้มแข็ง ฟังพาคู่กับการฟังตนเอง เป็นต้น การใช้แนวคิดภาวะคู่ตรงข้ามมากำหนดแนวคิดจะช่วยให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจพลวัตหรือการเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ทางสังคมได้ดียิ่งขึ้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างจะไม่คงที่ ไม่มีใครมีความสุขตลอดเวลา แต่จะมีทุกข์ในบางขณะเกิดขึ้นควบคู่กันไป เช่นเดียวกับองค์กรและเครือข่ายชุมชนที่ไม่ได้เข้มแข็งหรืออ่อนแอเสมอไป แต่ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอจะพลวัตหรือเคลื่อนไหวไปมาตลอดเวลา

ในกรณีศึกษาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน การกำหนดแนวคิดควรเริ่มที่การมองภาพรวมทั้งหมดขององค์กรและเครือข่าย เพราะภาพรวมซึ่งประกอบด้วยแนวคิด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบและการดำเนินงานขององค์กร ชุมชนและเครือข่ายชุมชน เช่น

แนวคิดในการจัดตั้งองค์กรเพื่อการพึ่งตนเองหรือเพื่อการพึ่งพาหรือคอยความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว แนวคิดในการกระจายอำนาจหรือรวมศูนย์อำนาจที่ผู้นำหรือศูนย์กลางขององค์กรและเครือข่าย เป็นต้น แนวคิดเหล่านี้จะถูกนำมาเป็นแนวทางหรือกรอบในการกำหนดรูปแบบหรือวิธีการดำเนินงานขององค์กรและเครือข่ายชุมชน

2.2 วิธีการหรือการจัดการ กรณีศึกษาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องราวและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้ ซึ่งต้องใช้ข้อมูลจำนวนมากและมีความละเอียดสูง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องวางแผนด้านการจัดการหรือกำหนดวิธีการที่จะเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้น

นักวิจัยหรือผู้ศึกษามักคิดว่า การเข้าสู่พื้นที่ให้น้อยที่สุดและได้ข้อมูลมากที่สุดเป็นเรื่องที่ควรกระทำ เพราะการศึกษาวิจัยแต่ละครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุน ดังนั้นการลดต้นทุนจึงเป็นเรื่องที่สมเหตุผล แต่สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติมคือ การเก็บข้อมูลโดยที่ผู้ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายไม่รู้จักรักกันมีความเสี่ยงอย่างมากต่อการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งจะได้มาก็ต่อเมื่อผู้ศึกษาวิจัยมีความสัมพันธ์หรือไว้วางใจกันระดับหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การวางแผนด้านการจัดการจึงควรให้น้ำหนักกับการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรและเครือข่าย โดยเฉพาะผู้นำองค์กรและเครือข่ายชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

กล่าวได้ว่าการวางแผนในประเด็นนี้ จึงควรมุ่งที่การสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลมากกว่าที่จะให้น้ำหนักกับการเข้าไปเก็บข้อมูลเพียงอย่างเดียว

2.3 เครื่องมือ แนวคิดและวิธีการหรือการจัดการที่กำหนดข้างต้นจะส่งผลต่อการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือ

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลมีจำนวนมาก เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ แบบบันทึก การศึกษารายงานหรือบันทึกการประชุม การสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น ผู้ศึกษาจึงต้องพิจารณาเครื่องมือเหล่านี้และนำมาใช้ให้เหมาะสม โดยเฉพาะการศึกษาเงื่อนไขหรือจุดแข็งจุดอ่อนของเครื่องมือและนำไปใช้ให้สอดคล้องกันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยไม่มีเครื่องมือชนิดใดที่จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถตอบคำถามทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องนำเครื่องมือหลายชนิดเข้ามาผสมผสานกัน

3. การปฏิบัติการเรียนรู้ขององค์กรและเครือข่ายชุมชน

3.1 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลองค์กรและเครือข่ายชุมชนวิธีที่นำมาใช้มากที่สุด คือการศึกษาหรือเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด ในปัจจุบัน เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมโดยเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมและชุมชน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ศึกษามีเวลาและโอกาสในการเก็บข้อมูล ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาในฐานะหรือจุดยืนขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน มิใช่จุดยืนของคนนอก

3.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การปฏิบัติการเรียนรู้ในพื้นที่ไม่ใช่เพียงการเก็บข้อมูลและการมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเท่านั้น สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระหว่างการเก็บข้อมูล กล่าวคือผู้ศึกษาต้องนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้จากวิธีการข้างต้นมาเป็นจุดเริ่มต้นในการพูดคุย แลกเปลี่ยน ถกเถียงเพื่อแสวงหาคำตอบร่วมกัน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทำได้หลายวิธี เช่น เฉพาะกลุ่มผู้นำ สมาชิก และบุคคลภายนอก เป็นต้น อาจจะทำอย่างไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการก็ได้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการองค์กรและเครือข่ายชุมชนในโอกาสต่อไป

4. การสรุปผลการศึกษาเรียนรู้และการจัดทำรายงาน

ผลจากการเก็บข้อมูลและการศึกษาเรียนรู้จะถูกนำมาสรุปและจัดทำรายงานเพื่อการศึกษาและเผยแพร่

4.1 การสรุปผลการศึกษา ควรคำนึงถึงองค์ประกอบหรือประเด็นสำคัญดังนี้

1) แนวคิดในการศึกษา การสรุปผลควรสรุปให้เห็นว่าตรงกับแนวคิดที่กำหนดไว้หรือไม่ ในกรณีที่ต้องปรับแนวคิดในระหว่างการศึกษาหรือเปลี่ยนเป็นแนวคิดใหม่ก็ต้องนำเหตุผลมาอธิบายหรือแสดงไว้ให้ครบถ้วน

นอกจากนี้ควรสรุปผลให้ชัดเจนว่าองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนใช้วิธีคิด วิธีปฏิบัติ และให้คุณค่าอย่างไรในการบริหารจัดการของตน

2) การชี้ให้เห็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบและประสิทธิภาพขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน และสัมพันธ์กันอย่างไร เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3) การสรุปให้เห็นผลการดำเนินงานที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อองค์กรและเครือข่ายรวมทั้งสมาชิกโดยรวม ซึ่งจะต้องครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพหรือคุณลักษณะ

4.2 การจัดทำรายงาน

1) สาระสำคัญของรายงานต้องให้ความสำคัญกับความรู้มากกว่าการเสนอข้อมูลว่าใครทำอะไร อย่างไร ซึ่งอาจจะมีบ้าง แต่ต้องให้ความสำคัญกับทำไมจึงทำอย่างนั้น และผลของการกระทำนั้นตอบสนองต่อสมาชิกและทิศทางขององค์กรและเครือข่ายชุมชนอย่างไร

2) รายงานที่ดีควรมีความกระชับ ใช้ภาษาเรียบง่ายและเป็นของตนเองมากกว่าการคัดลอกมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ในกรณีที่ต้องคัดลอกหรือหยิบยืมความคิดของคนอื่นมาใช้ให้อ้างอิงอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นกฎ กติกา มารยาททางวิชาการ การอ้างอิงในกรณีนี้เป็นเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ใช่อ้างอิงเพราะกลัวผิดกฎหมาย “โจรวรรณกรรม” เป็นคำที่ถูกนำมาใช้กับผู้ละเมิดจริยธรรมทางวิชาการ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5

กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

1. ความหมายและความสำคัญของการสื่อสาร

1.1 การให้ความหมายและความสำคัญ การสื่อสารมีความสำคัญต่อมนุษยชาติและต่อสังคมอย่างมาก เพราะมนุษย์ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม และการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้ระเบียบ กฎเกณฑ์ทางสังคมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในตัวสมาชิก รวมทั้งการสร้างระบบคุณค่าหรือค่านิยมใหม่ให้แก่สมาชิกเพื่อให้สังคมอยู่รอด

เห็นได้ว่าการสื่อสารในสังคมหนึ่งจำเป็นต้องใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน เช่น ภาษา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า “การสื่อสารช่วยสร้างสังคม” กล่าวคือ คนที่สื่อสารด้วยภาษาเดียวกันจะอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ในปัจจุบันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านภาษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทำให้คนบางคนสามารถสร้างสังคมของตนได้กว้างกว่าคนอื่น เช่น คนที่รู้ภาษาอังกฤษสามารถติดต่อสื่อสารกับคนที่ใช้ภาษาเดียวกันนี้ทั่วโลก สังคมหรือชุมชนของเขาก็จะกว้างไปตามขอบเขตของการสื่อสาร ดังนั้นชุมชน (community) กับการสื่อสาร (communication) จึงเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะขอบเขตของชุมชนจะกว้างเท่าไรขึ้นอยู่กับ การสื่อสารของคนในชุมชนนั้นและแต่ละคนจะมีขนาดของชุมชนไม่เท่ากัน

นักวิชาการด้านการสื่อสารจำนวนมากได้ให้ความหมายของการสื่อสารๆ ไว้มากมาย ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความสนใจที่นักวิชาการแต่ละท่าน ซึ่งอาจแตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามพอจะสรุปได้ว่า การให้ความหมายการสื่อสารของนักวิชาการส่วนใหญ่ต่างมีจุดร่วมกันดังนี้

- 1) ผู้ส่งสาร การระบุให้เห็นว่าใครเป็นผู้ส่งสาร
- 2) สาร หรือเนื้อหาที่ผู้ส่งสารต้องการส่ง
- 3) สื่อช่องทาง เป็นการระบุให้เห็นว่าผู้ส่งสารจะส่งสารผ่านสื่อช่องทางใด
- 4) ผู้รับสาร ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการส่งสาร

1.2 วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

- 2.1) เพื่อแจ้งหรือบอกเล่าเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่อผู้รับสาร
- 2.2) เพื่อให้การศึกษา เป็นการสื่อสารที่เน้นรายละเอียดของเรื่องที่ต้องการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2.3) เพื่อโน้มน้าวจิตใจ เป็นการให้ข้อมูลเพื่อสร้างความเชื่อถือ ความชอบ พอใจ และปฏิบัติตามให้แก่ผู้รับสาร

2.4) เพื่อความบันเทิง เน้นความสนุกสนานและความเพลิดเพลิน

สิ่งที่ต้องระลึกรวมถึงตลอดเวลาในการศึกษาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารคือ การสื่อสารแต่ละชนิดมักไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว แต่มักผสมผสานวัตถุประสงค์หลายอย่างเข้าด้วยกัน เช่น ได้ความรู้และได้รับความสนุกสนาน เป็นต้น

1.3 ประเภทของการสื่อสาร การสื่อสารสามารถแบ่งได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการแบ่ง โดยทั่วไปนิยมแบ่งโดยใช้นิยามของผู้สื่อสารซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

1.3.1 การสื่อสารภายในตนเอง มีจำนวนผู้สื่อสาร 1 คน เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในตัวเอง เช่น การคิด ทบทวน วิเคราะห์ สรุปเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆที่ผ่านมาในชีวิต เป็นต้น

1.3.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล มีจำนวนผู้สื่อสาร 2 คน เป็นผู้ส่งสารและรับสารสลับกัน เป็นการสื่อสารที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

1.3.3 การสื่อสารกลุ่มย่อย มีจำนวนผู้สื่อสาร 3 คนขึ้นไป อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของการสื่อสารกลุ่มย่อยไม่ได้อยู่ที่จำนวน แต่เน้นที่การปฏิสัมพันธ์ที่ทั่วถึงระหว่างสมาชิก เป็นการสื่อสารที่ต้องการกระตุ้นสมาชิกให้แสดงความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง

1.3.4 การสื่อสารกลุ่มใหญ่ มีจำนวนผู้สื่อสารมาก และไม่สามารถปฏิสัมพันธ์กันอย่างทั่วถึง การสื่อสารแบบนี้จึงมักเป็นการสื่อสารทางเดียว เช่น การประชุม การอภิปรายทางวิชาการ เป็นต้น

1.3.5 การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารต้องการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้รับสารที่มีจำนวนมากและกระจายอย่างกว้างขวางให้รู้ข้อมูลข่าวสารในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในอดีตการสื่อสารประเภทนี้เป็นการสื่อสารทางเดียว ปัจจุบันเทคโนโลยีสื่อสารคมนาคมก้าวหน้ามากขึ้นจึงได้นำการสื่อสารสองทางเข้ามาใช้ในบางโอกาส เพราะต้นทุนด้านนี้ค่อนข้างสูงทั้งค่าใช้จ่ายและเวลา

2. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

2.1 ลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

2.1.1 การสื่อสารแบบสองทาง เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันไปมา หรือผลัดเปลี่ยนบทบาทกันไปมา ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.1.2 การไหลของข่าวสาร เป็นการสื่อสารที่ทิศทางการไหลของข่าวสารหลากหลายทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน การไหลแบบแนวนอน ซึ่งต่างจากการสื่อสารกระแสหลักที่ข่าวสารจะไหลจากบนลงล่างเพียงทางเดียว เช่น การไหลของข้อมูลข่าวสารจาก

เจ้าหน้าที่รัฐไปสู่ชาวบ้าน ในเวลาเดียวกันชาวบ้านก็อาจส่งข้อมูลข่าวสารให้เจ้าหน้าที่รัฐ เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

2.2 เป้าหมายของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

2.2.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในองค์กรและเครือข่ายชุมชน ในแง่นี้การสื่อสารสำคัญของการสื่อสารจึงอยู่ที่การสร้างความรู้ความเข้าใจต่อองค์กรและเครือข่าย และชี้ให้เห็นว่าองค์กรและเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน ผลจากการสื่อสารจะช่วยให้สมาชิกทุ่มเทเพื่อองค์กรและเครือข่ายเพื่อให้องค์กรและเครือข่ายมีพลังที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกมิใช่การที่สมาชิกรอรับผลประโยชน์จากองค์กรและเครือข่ายเพียงอย่างเดียว

2.2.2 การพัฒนาคุณภาพขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน โดยการสื่อสารเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนเช่นเดียวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก สำคัญในการสื่อสารจึงอยู่ที่การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำองค์กรและเครือข่าย รวมทั้งสมาชิกที่สนใจ เพื่อให้นำไปสู่การพัฒนาในระดับองค์กรและเครือข่าย

2.2.3 การพัฒนาคุณภาพชุมชนและสังคม การสื่อสารในลักษณะนี้มุ่งที่จะเสนอผลการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนเพื่อให้ชุมชนและสังคมในวงกว้างรับรู้ และนำสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนี้ไปขยายผลในชุมชนและสังคมวงกว้าง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในระดับสังคมและวัฒนธรรม

3. กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน: ข้อมูล ข่าวสารและความรู้

กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน เป็นกระบวนการเดียวกันหรือเป็นกระบวนการวางอยู่บนฐานข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ที่องค์กรและเครือข่ายช่วยกันสร้างขึ้น รวมทั้งข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

ความรู้คืออำนาจ เป็นคำที่กล่าวถึงโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงสังคมสมัยใหม่หรือสังคมยุคหลังอุตสาหกรรมหรือยุคหลังทันสมัย ต่างจากสังคมในอดีตที่เป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งอำนาจมาจากกำลัง หรือผู้ที่ควบคุมกำลังก็จะเป็นผู้มีอำนาจ ส่วนสังคมอุตสาหกรรมที่เพิ่งผ่านพ้นมานั้นอำนาจมาจากความมั่งคั่ง หรือผู้มีความมั่งคั่ง มีทรัพย์สินเงินทองสามารถควบคุมผู้มีกำลังไว้ได้ สำหรับยุคปัจจุบันผู้มีความรู้สามารถควบคุมผู้ที่มีกำลังและผู้ที่มีความมั่งคั่งไว้ได้ นั่นคือที่มาของความรู้คืออำนาจ

ประเด็นที่ควรศึกษาคือ ความรู้แบบไหนหรืออย่างไรจึงจะทำให้มีอำนาจ เพราะในสังคมปัจจุบันเต็มไปด้วยผู้มีความรู้ จบการศึกษาระดับสูงมากมาย แต่เขาเหล่านั้นกลับเป็นเพียงผู้คอยฟังคำสั่งไปวัน ๆ และขาดอำนาจต่อรองอย่างยิ่ง ตรงข้ามกับผู้นำชุมชนบางคนที่ยังจบการศึกษาภาคบังคับ แต่มีประสบการณ์จริงในทางปฏิบัติ จนบางคนได้รับการยกย่องและมีอำนาจต่อรองในการกำหนดแนวทางพัฒนาองค์กรและเครือข่ายของตนเอง จากที่กล่าวนี้จึงน่าจะสรุปได้ว่า ความรู้ที่ก่อให้เกิดอำนาจคือความรู้ที่คนอื่นไม่รู้ เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง มิใช่เพียงท่องบ่นตามตำรา

องค์กรและเครือข่ายชุมชนในประเทศไทยมีประวัติและพัฒนาการมาแล้วระยะหนึ่ง ทุกองค์กรและทุกเครือข่ายต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ การสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเอง หรือมุ่งสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอก เพื่อดำรงความเป็นอิสระในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนา อำนาจที่กล่าวนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อองค์กรและเครือข่ายชุมชนสามารถสร้างความรู้ใหม่ที่สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นฐานของตน

กระบวนการสื่อสารที่ให้ความสำคัญกับข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เป็นทางออกที่สำคัญให้องค์กรและเครือข่ายชุมชนสร้างอำนาจต่อรองกับหน่วยงานภายนอก รวมทั้งการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง

3.1 ข้อมูล การพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับผู้นำและสมาชิกที่สนใจและกระตือรือร้น กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะเริ่มต้นจากการมองคนเหล่านี้เป็นข้อมูลชุดหนึ่ง ไม่มองที่คนแต่ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่อยู่ในตัวคน โดยการตั้งสมมติฐานในใจว่า คนแต่ละคนมีประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเก่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งคนอื่นไม่มี เช่น ชาวสวนยางพาราบางคนเก่งเรื่องกรีดยาง บางคนเก่งเรื่องขยายพันธุ์ยาง บางคนเก่งเรื่องการตลาด เป็นต้น ข้อมูลที่อยู่ในตัวคนเหล่านี้อาจเป็นสถิติ ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ที่บอกเล่าเรื่องราวขององค์กรและเครือข่ายในแง่มุมต่างๆ เช่น จำนวนสมาชิก เงินทุน บริการที่ให้แก่สมาชิก ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา รวมทั้งความคาดหวังของสมาชิกและชุมชนต่อองค์กรและเครือข่าย เป็นต้น

ประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาคือ การให้น้ำหนักกับข้อมูลภายในก่อนข้อมูลภายนอก หรือสร้างกระบวนการจากสิ่งที่อยู่ในตัวผู้นำและสมาชิก และค่อยขยายออกไปสู่ข้อมูลจากภายนอกเมื่อมีความพร้อมหรือมีประสบการณ์พอสมควร

3.2 ข่าวสาร กระบวนการทำให้เกิดข่าวสารในงานพัฒนาคือ การทำให้ข้อมูลที่มีอยู่ในตัวผู้นำหรือสมาชิกคนหนึ่งไหลไปสู่อีกคนหนึ่ง ถ้าสามารถนำคนเหล่านี้มาล้อมวงสนทนากันแต่ละคนก็จะมีฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสารไปพร้อมกัน ในงานพัฒนาเรียกว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อที่ควรระลึกถึงเสมอคือ ผู้นำหรือสมาชิกแต่ละคนจะมีธรรมชาติต่างกันในการเปิดรับข่าวสาร บางคนเปิดรับข่าวสารมากบางคนน้อย ส่งผลให้ข่าวสารที่แต่ละคนได้รับมาน้อยไม่เท่ากัน นอกจากนี้การเลือกรับข่าวสารที่สอดคล้องกับประสบการณ์และความพึงพอใจก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ส่งผลต่อการรับข่าวสาร

3.3 ความรู้ เป็นผลจากการที่ผู้นำองค์กรและเครือข่ายนำข้อมูลและข่าวสารที่ได้รับจากวิธีการข้างต้นมาวิเคราะห์หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม เกิดความรู้ชุดใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพหรือการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

การพัฒนาองค์กรและเครือข่ายชุมชนด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น เป็นวิธีที่ง่าย ไม่ซับซ้อน องค์กรและเครือข่ายชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพาทภายนอก ทำให้มีอิสระมากขึ้นในการดำเนินงาน

4. วิธีการสร้างความรู้จากข้อมูลและข่าวสารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน

องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนเกิดจากการสมาชิกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นบุคคลและชุมชนมาเชื่อมโยงกัน โดยการทำกิจกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน ดังนั้นองค์กรและเครือข่ายจึงมีข้อมูลและข่าวสารจำนวนมากของตน อย่างไรก็ตามพบว่าองค์กรและเครือข่ายจำนวนมากไม่สามารถนำข้อมูลของตนมาสร้างความรู้ได้

วิธีการสร้างความรู้จากข้อมูลและข่าวสารจะเป็นประโยชน์อย่างต่อองค์กรและเครือข่ายในการนำประสบการณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นความรู้เพื่อการพัฒนาและสร้างอำนาจต่อรองสำหรับวิธีการสร้างความรู้สามารถกำหนดกรอบหรือแนวทางได้ดังนี้

4.1 แนวคิด ธรรมชาติของข้อมูลและข่าวสารขององค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนจะค่อนข้างกระจุกกระจายในลักษณะเฉพาะด้านหรือเฉพาะเรื่อง เช่น ข้อมูลการกู้ยืมเงินของสมาชิก เป็นต้น ถ้าจะทำให้ข้อมูลเหล่านี้กลายเป็นความรู้ก็ต้องกำหนดแนวคิดหรือตั้งประเด็นที่เกี่ยวกับเงินขององค์กรและเครือข่าย เช่น การพึ่งตัวเองของสมาชิกด้านเงินทุน หรือการพึ่งตนเองขององค์กรและเครือข่ายด้านเงินทุน เป็นต้น

4.2 การเก็บและรวบรวมข้อมูลข่าวสาร เมื่อกำหนดแนวคิดการพึ่งตนเองด้านเงินทุนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเก็บและรวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเงินของสมาชิกหรือองค์กรและเครือข่ายตามประเด็นที่ตั้งขึ้น เช่น ถ้าต้องการดูว่าสมาชิกขององค์กรพึ่งตัวเองด้านเงินทุนได้หรือไม่ก็ต้องนำข้อมูลการออมเงินและกู้เงินของสมาชิกมาเปรียบเทียบกัน หรือการนำจำนวนเงินออม เงินกู้ รายได้และการใช้คืนเงินกู้มาเปรียบเทียบกัน เป็นต้น

4.3 การสร้างหรือสังเคราะห์ความรู้ จากแนวคิดและข้อมูลข่าวสารที่รวบรวมข้างต้นจะนำไปสู่การสรุปเป็นความรู้ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ถ้าจำนวนเงินออมของสมาชิกมากกว่าจำนวนเงินกู้ สามารถสรุปเป็นความรู้ได้ว่า สมาชิกองค์กรและเครือข่ายชุมชนสามารถพึ่งตนเองด้านเงินทุน หรือถ้าจำนวนเงินอมน้อยกว่าจำนวนเงินกู้ แต่สมาชิกมีรายได้สม่ำเสมอและสามารถใช้คืนเงินกู้โดยไม่เดือดร้อน ก็จะสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรและเครือข่ายสามารถพึ่งตนเองด้านเงินทุน เป็นต้น

เห็นได้ว่าความรู้ที่สร้างจากข้อมูลข่าวสารนี้เป็นความรู้เฉพาะของแต่ละองค์กรและเครือข่ายชุมชน ลอกเลียนกันไม่ได้ การสร้างความรู้ด้วยวิธีนี้ทำให้องค์กรและเครือข่ายมีอำนาจต่อรองกับภายนอกมากขึ้น เพราะไม่มีใครมีความรู้ในเรื่องของเราเท่าตัวเราเอง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6

ประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมือง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.1 สามารถบอกความหมาย ความสำคัญของประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมืองได้
- 1.2 อธิบายพัฒนาการของเครือข่ายประชาสังคมในสังคมไทยได้
- 1.3 สามารถอธิบายบทบาทของกฎหมายรัฐธรรมนูญในการเสริมสร้างขบวนการประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมืองได้
- 1.4 บอกบทบาทและภารกิจของประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมืองในการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชนได้
- 1.5 บอกแนวทางส่งเสริมพลังขับเคลื่อนขบวนการประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมืองได้

2. ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย

- 2.1 ความหมายความสำคัญและพัฒนาการของกระบวนการประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมือง
- 2.2 บทบาทของรัฐธรรมนูญ ปี 2550 กับการเสริมสร้างกระบวนการประชาสังคมและเครือข่ายภาคพลเมือง
- 2.3 บทบาทของกระบวนการประชาสังคมกับเครือข่ายภาคพลเมืองในการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน
- 2.4 รูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมพลังการขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคม และเครือข่ายภาคพลเมือง
- 2.5 การสร้างอัตลักษณ์และการปรับบทบาทของสังคมเครือข่ายชุมชน

3. สาระสำคัญ

ขบวนการประชาสังคมเกิดจากการก่อรูปและการประสานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มประชาสังคมในระดับต่าง ๆ เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง ก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่มีการจัดความสัมพันธ์ของสมาชิกในแนวราบ คือ ให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความสามัคคีปรองดอง อันเป็นวิถีทางประชาธิปไตย

ในการแก้วิกฤตการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันเน้นไปที่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น และแนวทางการพัฒนาควรเริ่มจากฐานรากที่มีผลโดยตรงมาจากการเรียนรู้ของภาคชุมชนที่ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความเข้มแข็งให้สังคมฐานล่าง คือชุมชนท้องถิ่นหรือประชาสังคม ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

4. ความหมายความสำคัญ และพัฒนาการของขบวนการประชาสังคมในประเทศไทย

ความหมายของประชาสังคม ศ.ดร.ชยอนันต์ สมุทวณิช ได้สรุปความหมายของคำว่าประชาสังคมหมายถึง ส่วนของสังคมทุกส่วนที่มีใช้ภาครัฐอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์สังคมส่วนอื่น ๆ ของสังคมที่อยู่นอกภาครัฐ (ภาคที่มีใช้ประชาชนทั่วไป) แต่เป็นประชาชนที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนโดยเฉพาะในส่วนพาณิชยกรรม เกษตรกรรม หากหมายถึงองค์กรก็เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ใช้อำนาจรัฐ ไม่มีอำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในสังคมไทย จะพบว่า มีภาครัฐไปจัดตั้ง สนับสนุน ในรูปของกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงองค์กรประชาชนที่เกี่ยวข้องกับที่ภาครัฐให้บริการสาธารณะด้วย

ศ.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวไว้ว่า “ประชาคม” หรือ “ประชาสังคม” มิใช่หมายถึงความเป็นชุมชนของสังคมชนบทเท่านั้น แต่รวมถึงคน ชั้นกลางในเมืองที่ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ในระบบเครือข่าย หรือแบบคั่นหน้า แต่เป็นความผูกพันของผู้คนที่หลากหลายต่อกันบนฐานของความร่วมมือและแสวงหาการมีส่วนร่วมด้วยสำนึกความเป็นพลเมือง

ศ.โกวิท วงศ์สุรรัตน์ กล่าวไว้ว่า คำว่า civil นั้นแปลว่าพลเมือง หรือประชาชนส่วน society นั้นแปลว่าสังคม ดังนั้น ประชาสังคม (civil society) หมายถึง การเข้าหมู่เข้าพวก การที่คนอยู่ร่วมกันหรือสังคมพลเมืองนั่นเอง

กล่าว โดยสรุป ประชาสังคมหรือ civil society คือ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยที่ทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน คำว่า “ประชารัฐ” จึงหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชน และประชาชนร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะนั่นเอง โดยต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นหมายถึง การสนองตอบความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน โดยไม่กระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

ความสำคัญของประชาสังคม : พอสรุปได้ดังนี้

1) การนำแนวคิดประชาสังคมมาใช้กับการพัฒนาที่เข้มแข็ง จากงานวิจัยเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น ของประเทศอิตาลีพบว่า ทางตอนเหนือของประเทศเศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี แต่ทางตอนใต้พบแต่ความยากจน การคอร์รัปชันและฉ้อฉล การปกครองในทางภาคเหนือของอิตาลีเข้มแข็งและไม่มีการทุจริต เพราะประชาชนเข้มแข็ง และมีส่วนร่วมในการ

ปกครองเต็มที่ (ประชาธิปไตยทางราบ) หรือที่เรียกว่าการเมืองภาคพลเมืองนั่นเอง การทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นที่มาของการสร้างประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- Personal mastery คือ การกำหนดตัวตนของประชาชนเพื่อการเรียนรู้ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะเข้าสู่กระบวนการประชาสังคม
- Shared vision คือ การกำหนดสร้างวิสัยทัศน์และทิศทางร่วมกันโดยมองอนาคตร่วมกันของประชาชน
- Team learning คือรูปแบบกระบวนการจัดการแบบใหม่ให้กับประชาชน กล่าวคือสร้างความเข้าใจใหม่ให้มีการเรียนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชนและโลกภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลง

2) ประชาสังคมในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นพัฒนาการที่ไม่ควรมองข้ามคุณค่า เพราะการรวมตัวกันขององค์กรชุมชนที่พัฒนาเป็นประชาสังคม นับเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

3) ประชาสังคมเป็นกระบวนการที่สร้างพลังของชุมชนในการแก้ปัญหาท้องถิ่น จากกรณีศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ของประชาชน 3 อำเภอ คือ อ.หางดง อ.แม่ริม และ อ.เมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการแก้ไขปัญหาตามแนวทางของภาครัฐไม่มีผลในทางปฏิบัติการแย่งชิงน้ำยังคงเป็นปัญหาที่แก้ไม่ตก แต่เมื่อจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างชาวบ้าน และคนบนดอย ซึ่งได้ข้อสรุปว่าต้องมีการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางสันติวิธี และใช้หลักการแบ่งปันพึ่งพากันและกัน โดยรูปแบบของคณะกรรมการร่วมมีการร่างแนวทางแก้ไขปัญหาระยะสั้น ระยะยาว โดยใช้หลัก “สิทธิชุมชน” ตามรัฐธรรมนูญปี 40 ปัญหาทุกอย่างก็สามารถแก้ได้ด้วยศรัทธาความพึงพอใจของทุกฝ่าย กระบวนการประชาสังคมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังของชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาในท้องถิ่น

4) กระบวนการประชาสังคม สร้างการเรียนรู้ และสร้างเครือข่าย มีกรณีศึกษามากมายโดยเฉพาะ “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์” เช่นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดตราด ล้วนแต่ใช้กระบวนการประชาสังคม เข้าไปบริหารจัดการ ทำให้ทั้งชุมชนได้ประโยชน์ทั้งผู้ให้กู้และผู้กู้ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือดอกผลจากเงินออมถูกใช้เพื่อจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ของชุมชน การเสริมสร้างจริยธรรมและคุณค่า สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเครือข่ายออมทรัพย์

5) กระบวนการประชาสังคมเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการพัฒนาประชาธิปไตยแนวราบที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมฐานราก ดังจะเห็นได้จากหัวใจของประชาสังคมคือ

- 5.1) การตระหนักในสิทธิประโยชน์ของตนเอง
- 5.2) มีความเข้าใจในเรื่องสำนึกสาธารณะและเสรีภาพบางประการของงานเพื่อสันติของสังคม

5.3) ความมีวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม

พัฒนาการของกระบวนการประชาสังคมในสังคมไทย

คำว่า “ประชาสังคม” ถูกนำมาใช้ครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 – 2525 ช่วงปลายยุคของสงครามภายในประเทศระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับรัฐบาลไทย โดยมุ่งเสนอแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาแทนที่วิธีคิดแบบเดิม ๆ ที่ว่าปัญหาสังคมไทยเป็นปัญหาทางชนชั้นซึ่งไม่เป็นความจริง เพราะพิสูจน์แล้วว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นเกิดจากระบบราชการ หรือการที่รัฐมีอำนาจมากเกินไป แม้แต่ในปัจจุบันก็ยังพบว่าเงื่อนไขของสังคมไทยที่เหนียวลุดั้งให้ประชาสังคมเติบโตซำก็คือระบบพรรคการเมืองระบบราชการ ระบบการศึกษาที่เป็นความสัมพันธ์แนวดิ่งตลอดจนสื่อมวลชนที่ขาดสิทธิและเสรีภาพในยุคช่วงระหว่างปี 2525 – 2540

การปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ทำให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองหลายรูปแบบ อันจะเป็นการนำไปสู่การมีส่วนร่วม “แบบพหุการเมือง” (Plural politics) และ “พหุสังคม (Plural society) และพัฒนาต่อไปถึงการเป็น “ประชาสังคม” และการเมืองภาคประชาชนได้ขยายตัวมีการรวมกลุ่ม สร้างองค์กรเครือข่ายมากมายจากการที่กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี 2540 จนถึงปัจจุบัน

5. บทบาทรัฐธรรมนูญปี 2550 กับการเสริมสร้างกระบวนการประชาสังคม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ร่างขึ้นสถานการณ์ที่จะต้องนำพาประเทศไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจรัฐและการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม การดำเนินการทางการเมืองขาดความโปร่งใสไม่มีคุณธรรม จริยธรรม ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐล้มเหลว และการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนยังไม่ได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมอย่างเต็มที่ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาส่งเสริม กระบวนการประชาสังคมไม่เข้มแข็งประกอบกับนโยบายประชานิยมได้ทำลายความเชื่อมั่นของกลุ่มองค์กรในชุมชน ทำให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์จากพรรคการเมืองและระบบราชการชุมชนท้องถิ่นตกอยู่ในสถานะของกับดักของระบบประชานิยม (ทุนนิยม)

ภาคผนวก

พระราชบัญญัติ
สภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑
เป็นปีที่ ๖๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยสภาพัฒนาการเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“องค์กรภาคประชาสังคม” หมายความว่า

(๑) ชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งรวมกันเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบล
ตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชน

(๒) องค์กรภาคประชาสังคมอื่นที่จัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้

“ประธานสภา” หมายความว่า ประธานสภาพัฒนาการเมือง

“สมาชิก” หมายความว่า สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

“สถาบัน” หมายความว่า สถาบันพระปกเกล้าตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันพระปกเกล้า

“เลขาธิการ” หมายความว่า เลขาธิการสถาบัน

มาตรา ๔ ให้ประธานรัฐสภารักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑

สภาพัฒนาการเมือง

มาตรา ๕ ให้มีสภาพัฒนาการเมือง มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมี
ความเข้มแข็งในทางการเมือง โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ ให้สภาพพัฒนาการเมืองมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีภายใต้แผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผน

(ข) ติดตามสอดคล้องและประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเคร่งครัด

(ค) ประสานการดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติตามแผนพัฒนาการเมือง

(๒) เสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีทางการเมืองวิถีชีวิตประชาธิปไตย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

(๓) ส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันการเมืองและสถาบันทางการเมือง ปกครองรวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) ส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม และประสานงานกับผู้ตรวจการแผ่นดิน สถาบันการเมือง องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรมให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

(ข) ประสานให้สถาบันการเมือง ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ เห็นความสำคัญและร่วมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงานดังกล่าว

(๔) ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี้

(ก) สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง

(ข) ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาคพลเมือง ในการเผยแพร่และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(ค) เผยแพร่และส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นพลเมือง สิทธิ และหน้าที่ของพลเมือง ตลอดจนการเรียนรู้ของประชาชน ชุมชน และเครือข่ายในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิภาค และวัฒนธรรม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

(ง) ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือประชาชน ชุมชน และองค์กรภาคประชาสังคมให้สามารถใช้สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ทั้งในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนด้านต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและท้องถิ่น การตัดสินใจทางการเมือง การจัดทำบริการสาธารณะและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

(จ) ร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(ข) กำกับดูแลการบริหารโดยทั่วไป รวมทั้งการดำเนินการต่อไปนี

(ก) วางระเบียบเกี่ยวกับการเงิน ทรัพย์สิน และหลักเกณฑ์วิธีการในการใช้จ่ายเงินกองทุน

(ข) กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงานของสำนักงาน

(ค) จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และเผยแพร่ต่อสาธารณชน

(ง) ดำเนินการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

การดำเนินการของสภาพัฒนาการเมืองต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลางทางการเมือง และการจัดทำแผนพัฒนาการเมืองให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนทางสังคมและจากภูมิภาคต่าง ๆ

หมวดที่ ๒

สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

มาตรา ๗ ให้สภาพัฒนาการเมืองประกอบด้วยสมาชิก ดังต่อไปนี้

(๑) สมาชิกซึ่งมาจากผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคม ตามคำนิยาม คำว่า องค์กรภาคประชาสังคม (๑) ในมาตรา ๓ ซึ่งที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลเลือกกันให้เหลือจังหวัดละหนึ่งคน

(๒) สมาชิกซึ่งมาจากผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคม ตามคำนิยาม คำว่า องค์กรภาคประชาสังคม (๒) ในมาตรา ๓ จำนวนสิบหกคน

(๓) สมาชิกซึ่งมาจากหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้แทนหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งมีสมาชิกในสังกัดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกพรรคการเมืองพรรคละหนึ่งคน

(๔) สมาชิกซึ่งมาจากหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้แทนหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งมิได้มีสมาชิกในสังกัดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเลือกกันเองให้เหลือสองคน

(๕) สมาชิกซึ่งมาจากประธานคณะกรรมการกิจการวุฒิสภา และประธานคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา ซึ่งเลือกกันเองให้เหลือหนึ่งคน

(๖) สมาชิกโดยตำแหน่งได้แก่ เลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้ง เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เลขาธิการสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

(๗) สมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจำนวนสิบคน

ให้สมาชิกตามวรรคหนึ่งเลือกกันเองเป็นประธานสภาหนึ่งคน และรองประธานสภาสองคน ให้เลขาธิการเป็นสมาชิกและเลขานุการสภาพัฒนาการเมือง

มาตรา ๘ การสรรหาสมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้สำนักงานเปิดรับการจดทะเบียนจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคม ตามมาตรา ๗ (๒) ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สำนักงานกำหนด

(๒) ให้องค์กรภาคประชาสังคมที่จดทะเบียนจัดตั้งไว้ตาม (๑) เสนอชื่อผู้แทนขององค์กรแต่ละองค์กรต่อสำนักงาน และให้สำนักงานส่งรายชื่อให้คณะกรรมการสรรหาเพื่อดำเนินการต่อไป

(๓) ให้คณะกรรมการสรรหาพิจารณาบุคคลจากรายชื่อตาม (๒) ให้ได้จำนวนสิบหกคน โดยให้คำนึงถึงสัดส่วนความเท่าเทียมกันของชายหญิงด้วย

มาตรา ๙ การสรรหาสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรา ๗ (๓) ให้สรรหาจากบุคคลดังต่อไปนี้

(๑) ผู้ซึ่งมีความรู้และมีประสบการณ์ด้านการพัฒนาประชาธิปไตยเพื่อประชาชนซึ่งคณะกรรมการสรรหาเห็นสมควรคัดเลือกจำนวนสามคน

(๒) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความมั่นคงจำนวนหนึ่งคน ซึ่งเสนอจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

(๓) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหกคนซึ่งสรรหาจากบัญชีรายชื่อที่เสนอโดยสถาบันอุดมศึกษา วิธีการเสนอรายชื่อและสาขาวิชาตาม (๓) ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการสรรหา กำหนด โดยคำนึงถึงความหลากหลายของสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำแผนพัฒนาการเมือง

มาตรา ๑๐ สมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) และ (๓) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) คุณสมบัติทั่วไปและลักษณะต้องห้าม

(ก) มีสัญชาติไทย

(ข) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันที่ได้รับการสรรหา

(ค) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

(ง) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

(จ) ไม่เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก และถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือเป็นผู้ที่
เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันที่ได้รับการสรรหา เว้นแต่ใน
ความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(ฉ) ไม่อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

(ช) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหาร
ท้องถิ่น ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารของพรรคการเมือง กรรมการพรรคการเมือง ประธานสาขาพรรค
การเมือง ข้าราชการการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(ซ) ไม่เป็นกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(๒) คุณสมบัติเฉพาะ

(ก) สมาชิกซึ่งมาจากผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมตามมาตรา ๗ (๒) ต้องเป็นผู้ซึ่ง
เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ในกิจกรรมอันเป็นประโยชน์
ร่วมกันของสาธารณะ และมีความซื่อสัตย์สุจริต

(ข) สมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิอื่นตามมาตรา ๗ (๓) ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการ
พัฒนาประชาธิปไตยเพื่อประชาชน ไม่ว่าจะจากด้านวิชาการหรือมีประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริง

เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคุณสมบัติของสมาชิกตามที่กำหนดใน (๒) ให้
คณะกรรมการสรรหาตามมาตรา ๑๑ กำหนดแนวทางพิจารณาและประกาศไว้ล่วงหน้าก่อนการสรร
หาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน

มาตรา ๑๑ ให้มีคณะกรรมการสรรหาทำหน้าที่สรรหาสมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) และ (๓)
ประกอบด้วย

(๑) กรรมการการเลือกตั้งคนหนึ่งซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมาย กรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติคนหนึ่งซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมอบหมาย ผู้ตรวจการแผ่นดิน
คนหนึ่ง ซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินร่วมกันมอบหมาย และตุลาการศาลปกครองสูงสุดคนหนึ่งซึ่ง
ประธานศาลปกครองสูงสุดมอบหมาย

(๒) อาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและของเอกชนที่มีการให้ปริญญาด้านนิติศาสตร์
รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การพัฒนาสังคมหรือชุมชน และสื่อสารมวลชน
จำนวนสามคน ที่ได้รับการเสนอจากที่ประชุมร่วมกันของอธิการบดีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสอง
คน และจากที่ประชุมร่วมกันของอธิการบดีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนหนึ่งคน

ห้ามมิให้กรรมการสรรหาตาม (๑) และ (๒) เสนอชื่อตนเองหรือรับการสรรหาเป็นสมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) หรือ (๓) ในคราวนั้น

ให้คณะกรรมการสรรหาประชุมและเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการสรรหา ให้เลขาธิการเป็นเลขานุการของคณะกรรมการสรรหา

มาตรา ๑๒ การสรรหาสมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) และ (๓) ต้องกระทำให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุทำให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

ให้เลขาธิการดำเนินการให้บุคคลตามมาตรา ๗ (๔) และ (๕) เลือกกันเอง ให้เสร็จสิ้นภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุทำให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

มาตรา ๑๓ ให้คณะกรรมการสรรหาจัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกตามมาตร ๗ (๒) และ (๓) แล้วแต่กรณี เสนอต่อประธานรัฐสภาเพื่อประกาศแต่งตั้ง และให้ประกาศรายชื่อผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิก และบัญชีรายชื่อสำรองในราชกิจจานุเบกษาด้วย

บุคคลที่ได้รับการสรรหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของคณะกรรมการสรรหา

บุคคลที่ได้รับการสรรหาต้องให้ความยินยอมในการเป็นสมาชิกตามมาตรา ๗ (๒) และ (๓) ก่อนการประกาศแต่งตั้ง

ให้คณะกรรมการสรรหามีอำนาจกำหนดวิธีปฏิบัติในการเสนอรายชื่อและการสรรหา เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๑๔ ให้สมาชิกตามมาตรา ๗ (๑) (๒) และ (๓) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันประกาศแต่งตั้ง

สมาชิกจะได้รับการสรรหาและแต่งตั้งติดต่อกันสองวาระมิได้

สมาชิกตามมาตรา ๗ (๑) (๒) หรือ (๓) ซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าสมาชิกซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่

มาตรา ๑๕ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ สมาชิกพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐

(๔) สภาพัฒนาการเมืองมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการเท่าที่มีอยู่ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง เพราะเหตุมีความประพฤติในทางเสื่อมเสียต่อการปฏิบัติหน้าที่

เมื่อสมาชิกตามมาตรา ๑ (๑) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระตามวรรคหนึ่ง ให้ที่ประชุมมาตรา ๑ (๑) ของจังหวัดนั้น ดำเนินการเลือกบุคคลเป็นสมาชิกใหม่แทนสมาชิกที่พ้นตำแหน่งนั้น เว้นแต่ วาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกผู้นั้นจะเหลืออยู่ไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

เมื่อบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกประเภทใดตามมาตรา ๑ (๒) หรือ (๓) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระตามวรรคหนึ่ง ให้บุคคลในบัญชีรายชื่อสำรองของประเภทนั้นตามมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ซึ่งได้รับการเสนอชื่อในลำดับถัดไปขึ้นมาเป็นสมาชิกแทนตำแหน่งที่ว่าง

สมาชิกที่เข้ามาแทนให้อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของสมาชิกที่ตนแทน

มาตรา ๑๖ ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ และยังมีได้มีการสรรหาสมาชิกหรือเลือกกันเองขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาพพัฒนาการเมืองประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

มาตรา ๑๗ การเรียกประชุม การเปิดและปิดสมัยประชุม การประชุม องค์ประชุม การลงมติ การวินิจฉัยชี้ขาดและการตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบที่สภาพพัฒนาการเมืองกำหนด

มาตรา ๑๘ สภาพพัฒนาการเมืองมีสมัยประชุมปีละสองสมัย สมัยประชุมแรกให้เปิดประชุมในหกเดือนแรกของปีงบประมาณ

สมัยประชุมหนึ่งให้มีวาระเวลาอย่างน้อยหนึ่งเดือนแต่ไม่เกินสองเดือน ทั้งนี้ ตามที่สภาพพัฒนาการเมืองกำหนด

สมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้เรียกประชุมสภาพพัฒนาการเมืองเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้โดยระบุเรื่องที่ขอให้ประชุมมาในคำร้องในกรณีนี้ให้ประธานสภาพพัฒนาการเมืองเรียกประชุมสภาพพัฒนาการเมืองเป็นการประชุมสมัยวิสามัญ

มาตรา ๑๙ ในการปฏิบัติหน้าที่ และการลงมติ สมาชิกย่อมมีอิสระและไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจคิมอบหมายหรือการครอบงำใด ๆ

เมื่อสภาพพัฒนาการเมืองมีมติใดอันต้องดำเนินการโดยสำนักงาน ให้สำนักงานดำเนินการให้เป็นไปตามมตินั้นโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๒๐ สภาพพัฒนาการเมืองอาจแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติหน้าที่ใดอันเป็นอำนาจหน้าที่ของสภาพพัฒนาการเมืองได้ตามที่เห็นสมควรแล้วให้รายงานต่อสภาพพัฒนาการเมือง

มาตรา ๒๑ สภาพพัฒนาการเมืองและคณะกรรมการตามมาตรา ๒๐ อาจเชิญข้าราชการเจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นหรือให้จัดส่งเอกสาร หรือข้อมูล เพื่อประกอบการพิจารณาได้ตามที่เห็นสมควร

ให้ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลตามวรรคหนึ่ง ให้ความร่วมมือแก่สภาพพัฒนาการเมือง

มาตรา ๒๒ ให้ประธานสภา รองประธานสภา สมาชิก กรรมการสรรหาและกรรมการ
ได้รับเบี้ยประชุม ค่าใช้จ่าย และประโยชน์ตอบแทนอื่นในการดำเนินงานตามที่กำหนดในพระราช
กฤษฎีกา แต่มิให้ได้รับเงินเดือน หรือเงินประจำตำแหน่ง

หมวดที่ ๓

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง

มาตรา ๒๓ ให้มีสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง เป็นหน่วยงานอิสระในสถาบัน
พระปกเกล้า เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจการตามอำนาจหน้าที่ของสภาพัฒนาการเมือง รวมทั้งเป็น
หน่วยงานธุรการ และงานวิชาการ ภายใต้การควบคุมดูแลของประธานสภา

มาตรา ๒๔ ให้สำนักงานมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) รับผิดชอบงานธุรการของสภาพัฒนาการเมือง
(๒) จัดทำบัญชีรายชื่อและรับจดทะเบียนการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมตามมาตรา ๗ (๒)
เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) เป็นหน่วยงานทางวิชาการให้แก่สภาพัฒนาการเมือง และคณะกรรมการของสภา
พัฒนาการเมือง

(๔) ประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิก
ตามมาตรา ๗ (๑) และมาตรา ๑๕ วรรคสอง

(๕) เป็นหน่วยธุรการให้แก่คณะกรรมการสรรหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการสรร
หาสมาชิก ตามที่คณะกรรมการสรรหามอบหมาย

(๖) ปฏิบัติการอื่นตามที่ประธานสภาหรือคณะกรรมการบริหารสำนักงานมอบหมาย

มาตรา ๒๕ ให้มีคณะกรรมการบริหารสำนักงาน มีหน้าที่กำกับดูแลการบริหารงานของ
สำนักงานให้เป็นอิสระและเป็นกลางทางการเมือง ประกอบด้วยประธานสภาเป็นประธานกรรมการ
รองประธานสภาเป็นรองประธานกรรมการ กรรมการซึ่งสมาชิกตามมาตรา ๗ (๑) (๒) และ (๓)
เลือกกันเองในแต่ละประเภทให้เหลือประเภทละหนึ่งคน และกรรมการซึ่งสมาชิกตามมาตรา ๗
(๓) (๔) และ (๕) ร่วมกันเลือกกันเองให้เหลือหนึ่งคน และให้เลขาธิการเป็นกรรมการและ
เลขานุการ

มาตรา ๒๖ ให้เลขาธิการเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานของสำนักงาน และอาจมีรอง
เลขาธิการคนหนึ่งหรือหลายคน เพื่อทำหน้าที่ตามที่เลขาธิการมอบหมาย

มาตรา ๒๗ เลขาธิการมีหน้าที่บริหารงานของสำนักงานให้เป็นไปตามนโยบายและ
ระเบียบที่ออกโดยสภาพัฒนาการเมือง และเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้างของสำนักงาน
และให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการดำเนินงานของสำนักงานต่อประธานสภา

(๒) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีและกรอบวงเงินงบประมาณสำหรับการปฏิบัติการตามแผนปฏิบัติการของสำนักงานเสนอคณะกรรมการบริหารสำนักงาน เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วให้เสนอต่อสภาพัฒนาการเมืองเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

(๓) เป็นนายทะเบียนองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๑ (๒)

(๔) ปฏิบัติการอื่นตามที่ประธานสภาหรือคณะกรรมการบริหารสำนักงานมอบหมาย

ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และการดำเนินงานของสำนักงาน ให้คณะกรรมการบริหารสำนักงานวินิจฉัยชี้ขาด และให้เลขานุการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา ๒๘ ให้คณะรัฐมนตรี จัดสรรเงินอุดหนุนให้สถาบันเพื่อการปฏิบัติการกิจของสภาพัฒนาการเมืองและสำนักงาน และเงินอุดหนุนดังกล่าวจะนำไปใช้เพื่อกิจการอื่นอันมิใช่กิจการของสภาพัฒนาการเมืองมิได้

มาตรา ๒๙ ให้มีการจัดทำบัญชี และบัญชีรายได้รายจ่าย สินทรัพย์และหนี้สินของสำนักงานแยกจากระบบบัญชีของสถาบันและให้ส่งผู้สอบบัญชีตรวจสอบ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีงบประมาณแผ่นดินทุกปี

ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีอิสระที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินให้ความเห็นชอบเป็นผู้สอบบัญชีของสำนักงานทุกรอบปี แล้วทำรายงานผลการสอบบัญชีเสนอต่อสภาพัฒนาการเมืองภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีงบประมาณแผ่นดินทุกปี

มาตรา ๓๐ เพื่อประโยชน์ในการประเมินผลการดำเนินงานของสภาพัฒนาการเมือง เพื่อให้มีความคุ้มค่าต้องงบประมาณและมีประสิทธิผลของการพัฒนาการเมือง ให้สภาพัฒนาการเมืองแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของสภาพัฒนาการเมือง ประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการอื่นจำนวนไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกินสี่คน ซึ่งแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียง

ให้คณะกรรมการอิสระติดตามและประเมินผลมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลงานของสภาพัฒนาการเมือง และของสำนักงานทุกปี

(๒) จัดทำรายงานการประเมินผลงานเสนอต่อประธานสภาเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

หมวด ๔

กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

มาตรา ๓๑ ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองขึ้นในสถาบันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

กองทุนประกอบด้วยเงินและทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

- (๑) เงินทุนประเดิมที่รัฐบาลจัดสรรให้ตามมาตรา ๔๒
- (๒) เงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้จากงบประมาณแผ่นดิน
- (๓) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้มอบให้เพื่อสมทบกองทุน
- (๔) ดอกผลหรือรายได้อื่น
- (๕) เงินและทรัพย์สินอื่นที่ตกเป็นของกองทุน

การรับเงินหรือทรัพย์สินตาม (๓) ต้องไม่มีเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่กำหนดทิศทางการดำเนินการของสภาพัฒนาการเมือง และต้องมิใช่เป็นการรับเงินหรือทรัพย์สินจากต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ

มาตรา ๓๒ ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีหน้าที่บริหารกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบตามมาตรา ๖ (๕) (ก) ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารสำนักงานตามมาตรา ๒๕ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้เชี่ยวชาญทางการเงินการบัญชีหนึ่งคน และผู้ทรงคุณวุฒิทางการพัฒนาสังคมหรือชุมชนหนึ่งคน และให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่สภาพัฒนาการเมืองกำหนด

มาตรา ๓๓ การใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามมาตรา ๓๑ ให้คำนึงถึงกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(๑) กิจกรรมที่มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และสถาบันทางการเมืองรวมทั้งสถาบันอื่นที่เกี่ยวข้อง

(๒) กิจกรรมที่เป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเมือง สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนที่พึงมีภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๓) กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของประชาชน ชุมชนหรือองค์กรภาคประชาสังคม โดยเฉพาะบทบาทของประชาชน ชุมชน หรือองค์กรภาคประชาสังคม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(๔) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ (๑) (๒) หรือ (๓)

(๕) กิจกรรมอื่นตามวัตถุประสงค์ของกองทุนที่สภาพัฒนาการเมืองเห็นสมควร

มาตรา ๓๔ เงินและทรัพย์สินตามมาตรา ๓๑ ให้ส่งเข้ากองทุน โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดินตามกฎหมายว่าด้วยเงินคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

มาตรา ๓๕ บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่กองทุนได้มาตามมาตรา ๓๑ โดยมีผู้มอบให้หรือได้มาโดยการซื้อด้วยเงินรายได้ของกองทุน หรือแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินของกองทุน ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสถาบัน และให้นำมาตรา ๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๖ ทรัพย์สินของกองทุนไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และบุคคลใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับสถาบันในเรื่องทรัพย์สินของกองทุนมิได้

มาตรา ๓๗ การจัดทำบัญชีเพื่อแสดงผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน การสอบบัญชี การจัดทำงบการเงินและการแสดงความเห็นต่องบการเงินของผู้สอบบัญชีสำหรับกองทุน ให้ตามมาตรา ๒๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ ให้จัดทำรายงานการรับและการใช้จ่ายเงินของกองทุนเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อสิ้นปีงบประมาณทุกปี และให้คณะรัฐมนตรีทำรายงานเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาต่อไป

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๓๙ ในวาระเริ่มแรก ให้สภาพัฒนาการเมืองประกอบด้วยผู้ที่ประธานรัฐสภาแต่งตั้งเป็นประธานสภา ผู้แทนองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชนจำนวนสามคน ผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมอื่นจำนวนสามคน และผู้ทรงคุณวุฒิอื่นจำนวนห้าคน ทั้งนี้ ตามที่ประธานรัฐสภาแต่งตั้ง

ผู้ได้รับแต่งตั้งตามวรรคหนึ่งต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐ (๑)

ให้สภาพัฒนาการเมืองตามวรรคหนึ่งดำเนินการออกระเบียบที่จำเป็นตามพระราชบัญญัตินี้ และดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองตามมาตรา ๓ ให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับและมีให้นำมาตรา ๑๘ มาใช้บังคับ

มาตรา ๔๐ ในวาระเริ่มแรกให้เลขาธิการดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกตามมาตรา ๓ (๑) ภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และ

(๒) ประกาศให้องค์กรภาคประชาสังคมอื่น ตามมาตรา ๗ (๒) มาจดแจ้งการจัดตั้งภายในหนึ่งร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และเมื่อครบกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ดำเนินการตามมาตรา ๘ มาตรา ๙ และมาตรา ๑๑ โดยถือว่าองค์กรภาคประชาสังคมที่จดแจ้งการจัดตั้งภายในกำหนดเวลาดังกล่าวเป็นองค์กรภาคประชาสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๑ เมื่อครบกำหนดสามปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับให้สภาพพัฒนาการเมือง พิจารณาทบทวนว่าสมควรยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้มีการจัดตั้งสำนักงานสภาพพัฒนาการเมืองเป็นการเฉพาะหรือสมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้ในประเด็นอื่นหรือไม่

มาตรา ๔๒ ให้โอนเงินงบประมาณของสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพพัฒนาการเมืองและยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมืองตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๕๖/๒๕๔๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพพัฒนาการเมืองและยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ มาเป็นของกองทุนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยให้ถือว่าเป็นเงินกองทุนตามมาตรา ๑๑ (๑) และให้รัฐบาลจัดสรรเงินให้กองทุนตามความจำเป็นตามที่สภาพพัฒนาการเมืองร้องขอ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๗๘ (๗) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติให้มีการจัดทำแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งจัดให้มีสภาพพัฒนาการเมืองที่มีความเป็นอิสระ เพื่อติดตามสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ประกอบกับมาตรา ๘๗ (๔) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ในการนี้ จึงสมควรกำหนดให้มีสภาพพัฒนาการเมืองโดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการเมือง ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งดำเนินการให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ
สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑
เป็นปีที่ ๖๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชน

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่ง
มาตรา ๒๕ ประกอบกับมาตรา ๖๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดย
อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกัน โดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์
ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน
หรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบ
บริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้

“ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า ชุมชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้านหรือตำบล

“ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” หมายความว่า ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนประกาศใช้
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

“องค์กรชุมชน” หมายความว่า องค์กรซึ่งเป็นการรวมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือ
ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ไม่ว่าประชาชนจะจัดตั้งกันขึ้น
เอง หรือโดยการแนะนำหรือสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน

“ผู้นำชุมชน” หมายความว่า ประธานกรรมการของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
หรือชุมชนอื่น หรือหัวหน้ากลุ่ม หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นผู้นำของชุมชน
ท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมหรือชุมชนอื่นในลักษณะเดียวกัน

“สมาชิก” หมายความว่า สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล

“หมู่บ้าน” หมายความว่า หมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะการปกครองท้องถิ่น และให้
หมายความรวมถึงชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศของทางราชการ

“ตำบล” หมายความว่า เขตพื้นที่ในความรับผิดชอบของเทศบาล องค์การบริหารส่วน
ตำบลเขตในกรุงเทพมหานคร หรือเขตพื้นที่ที่กฎหมายเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

“จังหวัด” หมายความรวมถึง กรุงเทพมหานคร

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑

สภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๕ ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้านซึ่งได้จัดแจ้ง
การจัดตั้งไว้กับผู้ใหญ่บ้าน และผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลซึ่งได้จัดแจ้งการจัดตั้งไว้กับกำนัน ทั้งนี้
โดยการจัดแจ้งการจัดตั้งได้กระทำก่อนวันประชุม อาจประชุมปรึกษากันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
ตำบลขึ้นสภาหนึ่งเพื่อปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัตินี้ได้

การได้มาซึ่งผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน และการได้มา
ซึ่งผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลให้เป็นไปตามที่ผู้นำชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละ
หมู่บ้านหรือผู้นำชุมชนอื่นในตำบลแล้วแต่กรณีปรึกษาหารือกัน โดยให้มีผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือ
ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละสี่คนและผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลชุมชนละสองคน

การประชุมปรึกษากันตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
ในแต่ละหมู่บ้าน และผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลมาร่วมประชุมไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของผู้แทน
ชุมชนทุกประเภทตามวรรคสองรวมกัน จึงจะเป็นองค์ประชุม และต้องเห็นสอดคล้องต้องกันให้
จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของจำนวนผู้แทนชุมชนทุกประเภทตาม
วรรคสอง

เมื่อกำนัน ได้รับจัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลแล้วให้ออกใบรับการจัดแจ้งให้
เป็นหลักฐานและส่งบัญชีรายชื่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทราบ

ในกรณีที่ตำบลหรือหมู่บ้านใดไม่มีกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ให้จัดแจ้งการจัดตั้งชุมชนหรือ
จัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล แล้วแต่กรณี ไว้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
หรือในกรณีเขตกรุงเทพมหานคร ให้จัดแจ้งไว้กับผู้อำนวยการเขต และให้ผู้บริหารองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นหรือผู้อำนวยการเขต แล้วแต่กรณี ออกใบรับการจัดแจ้งไว้เป็นหลักฐาน และแจ้งให้
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทราบ

หลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบการจดทะเบียนการจัดตั้งชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น
ดั้งเดิมตามวรรคหนึ่ง และการจดทะเบียนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตามวรรคสี่และวรรคห้าให้
เป็นไปตามที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประกาศกำหนด

มาตรา ๖ สภาองค์กรชุมชนตำบล ประกอบด้วย

(๑) สมาชิกซึ่งเป็นผู้แทนของชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้านและ
ผู้แทนชุมชนอื่นในตำบล ซึ่งได้รับการคัดเลือกและมีจำนวนตามที่ที่ประชุมตามมาตรา ๕ กำหนด

(๒) สมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกตาม (๑)

ในวาระเริ่มแรกให้ที่ประชุมตามมาตรา ๕ กำหนดจำนวนและคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิตาม
(๒) ในวาระต่อไป การกำหนดจำนวนและการคัดเลือกให้เป็นไปตามผลการปรึกษาหารือของ
สมาชิกตาม (๑) ทั้งนี้ ให้คัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นที่เคารพหรือยอมรับนับถือของชุมชนใน
ตำบลนั้น

มาตรา ๗ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลตามมาตรา ๖ (๑) และ (๒) ต้องมีคุณสมบัติและ
ไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(๑) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ หรือมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วย
ทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านในตำบลนั้นเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีจนถึงวันคัดเลือก

(๒) ไม่เป็นหรือเคยเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้มีตำแหน่งในพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของ
พรรคการเมืองในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนวันคัดเลือก

(๓) ไม่เคยสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภา
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเข้ารับการสรรหาเป็น
สมาชิกวุฒิสภา ในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนวันคัดเลือก

(๔) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับ
ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา ๘ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วัน
คัดเลือก

ในกรณีที่สมาชิกพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้ดำเนินการคัดเลือกสมาชิกใหม่แทนภายใน
กำหนดเวลาหกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งสมาชิกว่างลง เว้นแต่วาระของสมาชิกเหลือไม่ถึงหนึ่ง
ร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการให้ได้มาซึ่งสมาชิกแทนก็ได้ กรณีที่มีการดำเนินการให้ได้มาซึ่ง
สมาชิกแทนตำแหน่งที่ว่างให้สมาชิกผู้นั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่ง
ตนแทน ทั้งนี้ ให้นำความในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อครบกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่งให้ดำเนินการคัดเลือกสมาชิกใหม่ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ครบวาระ ในระหว่างที่ยังมิได้มีการคัดเลือกสมาชิกขึ้นใหม่ ให้สมาชิกที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

มาตรา ๕ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ สมาชิกสภาองค์การชุมชนตำบลอาจพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ตาย

(๒) ลาออกโดยยื่นหนังสือลาออกต่อประธานสภาองค์การชุมชนตำบล

(๓) สภาองค์การชุมชนตำบลมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การชุมชนตำบลทั้งหมดที่มีอยู่ให้พ้นจากตำแหน่งโดยเห็นว่ามีประสิทธิภาพดีในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อชุมชน

(๔) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๗

(๕) กระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา ๑๒

(๖) มีการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบล

การวินิจฉัยการพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๕ ให้เป็นอำนาจของสภาองค์การชุมชนตำบลซึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่

มาตรา ๑๐ เมื่อสภาองค์การชุมชนตำบลมีเหตุต้องยุบเลิก ให้ประธานสภาองค์การชุมชนตำบลที่อยู่ในตำแหน่งขณะมีการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบล แจ้งการยุบเลิกต่อกำนัน และเมื่อกำนันได้รับการแจ้งการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบลแล้ว ให้กำนันออกใบรับแจ้งการยุบเลิกไว้เป็นหลักฐานและให้แจ้งไปยังสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ทราบด้วย

ในกรณีที่ตำบลไม่มีกำนัน เมื่อสภาองค์การชุมชนตำบลมีเหตุต้องยุบเลิก ให้ประธานสภาองค์การชุมชนตำบลที่อยู่ในตำแหน่งขณะมีการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบล แจ้งการยุบเลิกต่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือในกรณีเขตกรุงเทพมหานคร ให้แจ้งการยุบเลิกต่อผู้อำนวยการเขตและให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้อำนวยการเขต แล้วแต่กรณี ออกใบรับแจ้งการยุบเลิกไว้เป็นหลักฐาน และให้แจ้งไปยังสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ทราบด้วย

หลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบการจดทะเบียนการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบล ให้เป็นไปตามที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประกาศกำหนด

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่มีการยุบเลิกสภาองค์การชุมชนตำบลใด ให้โอนบรรดาทรัพย์สินที่เหลืออยู่ทั้งหมดแก่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรสาธารณะตามที่ที่ประชุมสภาองค์การชุมชนตำบลเห็นสมควร

การโอนบรรดาทรัพย์สินหากไม่ได้จัดการตามที่กำหนดในวรรคหนึ่ง ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นผู้ดำเนินการให้เสร็จสิ้นและแจ้งให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลทราบ

มาตรา ๑๒ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลต้อง

(๑) ไม่ช่วยเหลือหรือสนับสนุนการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๒) ไม่กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและศีลธรรมอันดี

(๓) ไม่สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๑๓ ในกรณีที่สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลพ้นจากตำแหน่งยังไม่ครบหนึ่งปี และได้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ห้ามมิให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวลาหนึ่งปีนับแต่วันสมัครเข้ารับเลือกตั้งหรือเข้ารับการสรรหาแต่ไม่ได้รับเลือกตั้งหรือสรรหา แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๔ เมื่อมีการยุบและรวมเขตหมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลซึ่งเป็นผู้แทนองค์กรชุมชนในหมู่บ้านเดิมที่ถูกยุบหรือถูกรวม ยังคงเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อไปจนกว่าสมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงตามวาระหรือพ้นจากตำแหน่ง

เมื่อมีการแยกพื้นที่บางส่วนของหมู่บ้านใดขึ้นเป็นหมู่บ้านใหม่ ให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นผู้แทนองค์กรชุมชนในหมู่บ้านเดิมยังคงเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อไป โดยให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีภูมิลำเนาอยู่ของหมู่บ้านใดก็ให้เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นผู้แทนองค์กรชุมชนของหมู่บ้านนั้น จนกว่าสมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงตามวาระ และจัดให้มีการคัดเลือกสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลซึ่งเป็นผู้แทนองค์กรชุมชนให้ครบตามจำนวนที่กำหนด ทั้งในหมู่บ้านเดิมและหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่

มาตรา ๑๕ ในคราวประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลครั้งแรก ให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเลือกกันเองเป็นประธานสภาคนหนึ่ง และรองประธานสภาสองคนเป็นรองประธานสภาคนที่หนึ่งและรองประธานสภาคนที่สอง

มาตรา ๑๖ ประธานสภา มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เรียกและดำเนินการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๒) ควบคุมและดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นไปตามกติกาและมติของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๓) ออกกติกาและคำสั่งใด ๆ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในการประชุม

(๔) เป็นผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก

(๕) แต่งตั้งเลขานุการสภาโดยความเห็นชอบของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๖) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่มิกฎหมายบัญญัติไว้

มาตรา ๑๗ รองประธานสภา มีอำนาจและหน้าที่ช่วยประธานสภาในกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของประธานสภา หรือปฏิบัติการตามที่ประธานสภามอบหมาย

มาตรา ๑๘ เลขานุการสภา มีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการและการจัดการประชุม และงานอื่นใดตามที่สภาองค์กรชุมชนตำบลมอบหมาย

มาตรา ๑๙ สภาองค์กรชุมชนตำบลต้องจัดให้มีการประชุมอย่างน้อยปีละสี่ครั้ง เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบลนั้น

นอกจากการประชุมตามวรรคหนึ่ง เมื่อสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดยื่นหนังสือร้องขอให้เปิดการประชุม ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลต้องจัดให้มีการประชุมภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้อง

มาตรา ๒๐ การประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล ต้องมีสมาชิกลงประชุมน้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่จึงจะเป็นองค์ประชุม การลงมติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมมีสิทธิออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๒๑ ให้สภาองค์กรชุมชนตำบล มีภารกิจดังต่อไปนี้

(๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

(๓) เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

(๔) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๕) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๖) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

(๗) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชนรวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(๘) ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น

(๙) รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

(๑๐) วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๑๑) จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ

(๑๒) เสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนสองคน

มาตรา ๒๒ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐส่งเสริม สนับสนุน และให้ความร่วมมือ รวมตลอดทั้งชี้แจงทำความเข้าใจแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลและชุมชนทุกประเภทตามที่ร้องขอ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในเขตอาจให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนด

ในการกำหนดตามวรรคสองให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นหารือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ด้วย

มาตรา ๒๓ ในการปฏิบัติภารกิจตามมาตรา ๒๑ สภาองค์กรชุมชนตำบลอาจตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อปฏิบัติภารกิจแทนก็ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม

หมวดที่ ๒

การประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๒๔ ให้มีการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อดำเนินการตามมาตรา ๒๓

เมื่อสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้งหมดในจังหวัดเข้าชื่อกันร้องขอให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาและเสนอแนะเรื่องหนึ่งเรื่องใดอันอยู่ในภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบล ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการจัดให้มีการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๒๕ เมื่อมีกรณีดังต่อไปนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจดำเนินการจัดให้มีการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๑) เมื่อมีกรณีที่จะจัดทำหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาจังหวัด

(๒) เมื่อเห็นเป็นการสมควรที่จะรับฟังความคิดเห็นของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๒๖ ในการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมมีสิทธิเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นและลงมติ

(๑) ผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลตามที่ได้รับทราบรายชื่อตามมาตรา ๒๑ – (๑๒)

(๒) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดซึ่งผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม (๑) คัดเลือกให้เชิญมาร่วมประชุมมีจำนวนไม่เกินหนึ่งในห้าของผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนตาม (๑)

หลักเกณฑ์การเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตาม (๒) ให้เป็นไปตามกติกาของที่ประชุมของผู้แทนตาม (๑)

ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมาย อาจเข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมได้

มาตรา ๒๗ ให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอแนวทางการพัฒนาจังหวัดต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด

(๒) เสนอแนะต่อผู้ว่าราชการจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนในเรื่องการจัดทำบริการสาธารณะและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(๔) เสนอข้อคิดเห็นในเรื่องที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดปรึกษา

(๕) เสนอรายชื่อผู้แทนระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลสองคน เพื่อไปร่วมประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๒๘ ให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลเลือกกันเองเป็นประธานที่ประชุมคนหนึ่งและรองประธานที่ประชุมคนหนึ่ง

ให้นำความในมาตรา ๒๐ มาใช้บังคับกับการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๒๙ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด อาจให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนด

หมวด ๓

การประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๓๐ ในปีหนึ่งให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดให้มีการประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างน้อยหนึ่งครั้ง

มาตรา ๓๑ ในการประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมมีสิทธิเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นและลงมติ

(๑) ผู้แทนระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลตามที่ได้รับการเสนอรายชื่อตามมาตรา ๒๗

(๒) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้แทนระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลตาม (๑) เสนอให้เชิญมาร่วมประชุมมีจำนวนไม่เกินหนึ่งในห้าของผู้แทนตาม (๑)

หลักเกณฑ์การเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตาม (๒) ให้เป็นไปตามกติกาของที่ประชุมของผู้แทนตาม (๑)

มาตรา ๓๒ ให้ที่ประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งและการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบลให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เพื่อเสนอให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ

(๒) ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและกฎหมาย รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลต่อพื้นที่มากกว่าหนึ่งจังหวัดทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม

(๓) สรุปปัญหาที่ประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ประสบ และข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาสั่งการ

มาตรา ๓๓ การประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบลให้ที่ประชุมเลือกกันเอง เป็นประธานที่ประชุมคนหนึ่งและรองประธานที่ประชุมคนหนึ่ง

ให้นำความในมาตรา ๒๐ มาใช้บังคับกับการประชุมในระดับชาติของสภาองค์กรชุมชน ตำบลด้วยโดยอนุโลม

หมวด ๔

การส่งเสริมกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

มาตรา ๓๔ ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กำหนดข้อบังคับการ อุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดประชุมในระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับตำบลของสภา องค์กรชุมชนตำบลเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามควรแก่กรณี

มาตรา ๓๕ ให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมทั้งให้มีอำนาจ หน้าที่ในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) ประสานและดำเนินการให้มีการจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจการเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบลและผลการประชุมของ การประชุมระดับจังหวัดและระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๒) รวบรวมข้อมูล ศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๓) ประสานและร่วมมือกับราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคมในการ ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

(๔) จัดทำทะเบียนกลางเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๕) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนและผล การประชุมในทุกระดับแล้วเสนอรายงานต่อที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติและ รัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติหรือรัฐมนตรี

มอบหมาย

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ด้วยชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างกันหลากหลายตามภูมิเนวศ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรมเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ การสร้างระบอบประชาธิปไตย และระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

**ระเบียบสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง
ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคม**

พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยที่เป็นการสมควรให้มีหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคม และเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเพื่อรับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองตามมาตรา ๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ อาศัยอำนาจตามมาตรา ๖ (๖) และมาตรา ๘ (๑) แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง โดยความเห็นชอบของสภาพัฒนาการเมืองจึงออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ. ๒๕๕๑

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“คณะกรรมการสรรหา” หมายความว่า คณะกรรมการสรรหาสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

“เลขาธิการ” หมายความว่า เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง

“องค์กรภาคประชาสังคม” หมายความว่า กลุ่มประชาชนซึ่งรวมตัวกันโดยสมัครใจมีระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้ มีวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และคุณลักษณะตามที่กำหนดในข้อ ๔ และได้จัดแจ้งการจัดตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้

ตามระเบียบนี้ แต่มิให้หมายรวมถึงชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งรวมกันเป็น
สภาองค์กรชุมชนตำบลตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชน

ข้อ ๔ องค์กรภาคประชาสังคมที่ประสงค์จะจัดตั้งตามระเบียบนี้ ต้องมีลักษณะ
ดังนี้

(๑) มีวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีใช้การส่งสมาชิกลงสมัครรับ
เลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น
หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นหลัก

(๒) มีการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้อย่างต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

(ก) การพัฒนาประชาธิปไตย

(ข) การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นที่มีได้มีลักษณะต้องห้าม

ตาม (๑)

(ค) การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง

(ง) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมือง

(จ) การผลักดันนโยบายสาธารณะระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น

(ฉ) การส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

(ช) การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์

(ซ) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพประชาชน ชุมชนในการจัดการ อนุรักษ์และใช้
ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

(ฌ) การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(๓) มีการรวมตัวกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

(ก) เป็นสมาคม มูลนิธิ หรือนิติบุคคลอื่น ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไร
หรือรายได้มาแบ่งปันกัน

(ข) เป็นกลุ่ม ชมรม เครือข่าย คณะบุคคลซึ่งมิได้เป็นนิติบุคคล ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์
ในการแสวงหากำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน

(๔) ผู้บริหารขององค์กรไม่เคยถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง หรือรับโทษตามคำพิพากษาถึง
ที่สุดว่าได้กระทำความผิดฐานทุจริต หรือร้ายแรงผิดปกติ หรือถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือถูก
ไล่ออก หรือปลดออกจากตำแหน่งเพราะทุจริต

เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมและความต่อเนื่องของ
กิจกรรมตาม (๒) และ (๓) (ข) ให้องค์กรนั้น ๆ ส่งรายงานการประชุม ภาพถ่ายกิจกรรมและ
หลักฐานอย่างอื่นที่พิสูจน์ได้ว่ามีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่าหนึ่งปีมาประกอบแบบ
การจดทะเบียนนี้ด้วย

องค์กรภาคประชาสังคมใดประสงค์จะจดทะเบียนจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาสังคม ตามระเบียบนี้ ให้ยื่นแบบจดทะเบียนตามแบบ สพม.๑ และ สพม.๔ ทำระเบียบนี้ต่อสำนักงานภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยจะยื่นด้วยตนเองหรือส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับก็ได้

ข้อ ๕ องค์กรที่มีลักษณะตามข้อ ๔ ที่ประสงค์จะเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ให้เสนอชื่อผู้แทนได้จำนวนหนึ่งคน ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) บุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อต้องเป็นสมาชิกขององค์กรหรือเคยดำเนินกิจกรรมร่วมกับองค์กร

(๒) บุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อต้องให้ความยินยอมในการรับการสรรหาเพื่อเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

(๓) บุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อต้องไม่เป็นกรรมการสรรหา

(๔) บุคคลซึ่งได้รับการเสนอชื่อต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐ ของพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้

(ก) มีสัญชาติไทย

(ข) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันที่ได้รับการสรรหา

(ค) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช

(ง) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ

(จ) ไม่เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก และถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือเป็นผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันที่ได้รับการสรรหา เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(ฉ) ไม่อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง

(ช) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารของพรรคการเมือง กรรมการพรรคการเมือง ประธานสาขาพรรคการเมือง ข้าราชการการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(ซ) ไม่เป็นกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(ฌ) ต้องเป็นผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน มีความรอบรู้ และมีประสบการณ์ในกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะ และมีความซื่อสัตย์สุจริต

องค์กรภาคประชาสังคมใดประสงค์จะเสนอชื่อผู้แทนขององค์กรเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองให้ยื่นแบบ สพม.๒ และ สพม.๓ ทำระเบียบนี้ต่อสำนักงานภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยจะยื่นด้วยตนเองหรือส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับก็ได้

ข้อ ๖ ให้สำนักงานประกาศรับการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมที่มีลักษณะตามข้อ ๔ และการเสนอชื่อผู้แทนขององค์กรเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองตามข้อ ๕ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกาศโดยวิธี

- (๑) ประกาศไว้ ณ สำนักงาน
- (๒) ประกาศในหนังสือพิมพ์
- (๓) ประกาศทางเว็บไซต์สภาพัฒนาการเมือง

ข้อ ๗ ให้สำนักงานรวบรวมรายชื่อองค์กรและผู้แทนองค์กรที่ได้รับการเสนอชื่อเข้ารับการสรรหาเสนอคณะกรรมการสรรหาเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ ๘ ในกรณีที่สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองประเภทผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมตามมาตรา ๗ (๒) จะพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้สำนักงานประกาศให้มีการเสนอชื่อผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมตามข้อ ๔ เข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองชุดใหม่ตามข้อ ๕ ทั้งนี้ ให้ดำเนินการประกาศดังกล่าวภายในระยะเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวันก่อนวันครบวาระ

ก่อนเสนอชื่อผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการสรรหาพิจารณาให้สำนักงานตรวจสอบระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมและความต่อเนื่องของกิจกรรมตามข้อ ๔ โดยให้องค์กรดังกล่าวส่งรายงานการประชุม ภาพถ่ายกิจกรรม และหลักฐานอย่างอื่นพิสูจน์ได้ว่าการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อนการเสนอชื่อผู้แทนเข้ารับการสรรหามาประกอบการพิจารณาด้วย

ในกรณีที่ตรวจสอบแล้วพบว่าองค์กรภาคประชาสังคมใดไม่มีลักษณะตามข้อ ๔ ในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนการเสนอชื่อผู้แทนเข้ารับการสรรหา หรือองค์กรภาคประชาสังคมดังกล่าวไม่ส่งรายงานการประชุม ภาพถ่ายกิจกรรม และหลักฐานอย่างอื่นตามวรรคสอง ให้ถือว่าองค์กรภาคประชาสังคมนั้นไม่มีสิทธิเสนอชื่อผู้แทนเข้ารับการสรรหาตามระเบียบนี้

ข้อ ๙ ให้เลขาธิการรักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้ และออกประกาศเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้ได้

ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการตีความระเบียบนี้ ให้เลขาธิการเสนอให้คณะกรรมการบริหารสำนักงานพิจารณา คำวินิจฉัยของคณะกรรมการบริหารสำนักงานให้เป็นที่สุด และให้เลขาธิการดำเนินการตามคำวินิจฉัยนั้น

ประกาศ ณ วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑

นรนิติ เศรษฐบุตร

ประธานสภาพัฒนาการเมือง

ประธานกรรมการบริหารสำนักงาน

ประกาศสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง
เรื่อง การจัดแจ้งองค์กรภาคประชาสังคม

พ.ศ. ๒๕๕๑

เพื่อให้การแจ้งการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง จึงได้ออกประกาศดังนี้

๑. องค์กรภาคประชาสังคม ตามความหมายในระเบียบสำนักงานสภาพัฒนาการเมืองว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ. ๒๕๕๑ อาจยื่นแจ้งการจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อให้มีสิทธิในการเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

๒. ใ้องค์กรภาคประชาสังคมที่สนใจยื่นเอกสารเพื่อแจ้งการจัดตั้งและเสนอชื่อผู้แทนองค์กร ประกอบด้วย

๒.๑ แบบคำขอจัดแจ้งองค์กรภาคประชาสังคม ตามแบบ สพม.๑

๒.๒ แบบเสนอชื่อผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ตามแบบ สพม.๒

๒.๓ หนังสือยินยอมเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ตามแบบ สพม.๓

๒.๔ หนังสือมอบหมายทำการแทนองค์กรภาคประชาสังคม ตามแบบ สพม.๔

๒.๕ เอกสารและสำเนาเอกสารตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักงานสภาพัฒนาการเมืองว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดแจ้งองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ. ๒๕๕๑

๓. ใ้องค์กรภาคประชาสังคมยื่นเอกสารได้ดังนี้

๓.๑ ยื่นด้วยตนเอง ณ สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง ชั้น ๒ อาคารราไพพรรณี ภายในพิพิธภัณฑพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เชียงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ถนนหลานหลวง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๐-๖๓๗๑-๕ โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๖๓๗๘

๓.๒ ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับถึงที่อยู่ตามข้อ ๓.๑

๔. ให้ยื่นแจ้งได้ตั้งแต่วันที่ ๑๗ เมษายน – ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ทุกวันทำการตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ นาฬิกา

กรณีการยื่นขอจัดแจ้งทางไปรษณีย์ ให้ถือวันที่ประทับตราของไปรษณีย์ต้นทางเป็นวันที่ยื่นขอจัดแจ้ง

ประกาศ ณ วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๑

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

ประกาศสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
เรื่อง ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน
พ.ศ.

ด้วยในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ ๕๔/๒๕๕๐ วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๐ ที่ประชุมได้ลงมติรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ซึ่ง นางมุกดา อินต๊ะสาร กับคณะ เป็นผู้เสนอ และตั้งกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา ประกอบด้วย

๑. นายโคทม อาริยา	๒. นายชนะศักดิ์ ยูวรณ
๓. นายชบ ยอดแก้ว	๔. นายชาญชัย สุนทรมัญญ์
๕. นายชาติชาย เหลืองเจริญ	๖. นางเตือนใจ ดีเทศน์
๗. พลเอก ปรีชา เปรมมาสวัสดิ์	๘. นายปรีชา วัชรากย์
๙. พลเรือโท พระจุนด์ ตามประทีป	๑๐. นางมุกดา อินต๊ะสาร
๑๑. นายวัฒนา สวรรยาธิปัติ	๑๒. นายวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์
๑๓. นายวิษณุ เครืองาม	๑๔. พลอากาศเอก วีรวิท คงศักดิ์
๑๕. พลเอก ไวกงษ์ ศรีนวล	๑๖. นายศุภกิจ บุญญฤทธิพงษ์
๑๗. นายสงขลา วิชัยจัททะ	๑๘. นายสน รุปสูง
๑๙. นายสมพร ไร่บางยาง	๒๐. นางสาวสมสุข บุญญะบัญชา
๒๑. นายสุริชัย หวันแก้ว	๒๒. นายอำพล จินดาวัฒนะ

จึงประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐
มีชัย ฤชุพันธุ์
ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ประกาศสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
เรื่อง ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง
พ.ศ.

ด้วยในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ ๖๔/๒๕๕๐ เป็นพิเศษ วันพุธที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ที่ประชุมได้ลงมติรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติสภาพพัฒนาการเมือง พ.ศ. ซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ และตั้งกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณา ประกอบด้วย

๑. นายกำธร อุดมฤทธิรุ่ง	๒. นายคมสัน โพธิ์คง
๓. นายคำคุณ สิทธิสมาน	๔. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช
๕. นางเตือนใจ ดีเทศน์	๖. นางถวิลวดี บุรีกุล
๗. นายทศพล สมพงษ์	๘. นายธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์
๙. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์	๑๐. นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ
๑๑. นายประภัทร์ ศรีถัมภ์	๑๒. นางพงษ์สวาท กายอรุณสุทธิ์
๑๓. นายพินิต อารยะศิริ	๑๔. นายภราเดช พยัฒวิเชียร
๑๕. นายภัทร คำพิทักษ์	๑๕. นายวิทย์ รายนานนท์
๑๖. นายวิษณุ เครืองาม	๑๗. พลอากาศเอก วีรวิท คงศักดิ์
๑๘. นายวีระชัย ตันติกุล	๑๘. นายศักดิ์ชัย ธนบุญชัย
๑๙. พลเอก สมเจตน์ บุญถนอม	๑๙. นายสมโภชน์ กาญจนารักษ์
๒๐. นายเสถียร เศรษฐสิทธิ์	

จึงประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.

๒๕๕๐

มีชัย ฤชุพันธ์
ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ.เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน.กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.2538.
- กาญจนา แก้วเทพ.การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท.กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองศาสน์
การพิมพ์.2530.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา.กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัดเซสมิเดียจำกัด.2543
- นฤมล นิราธร.การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ.กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2543
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์.สื่อสารกับสังคมเครือข่าย.กรุงเทพมหานคร :
เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร 3 “ การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง “
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม .2546.
- ปฐิติ มินซอนและคณะ.กรอบคิดในการประเมินศักยภาพเครือข่ายสังคม.กรุงเทพมหานคร :
เอกสารประกอบการประชุมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการขับเคลื่อน โครงการวิจัย
ชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
เสริมสร้างสุขภาพ.2546.
- สมพันธ์ เตชะอธิก.ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้าน
เพื่อแก้ปัญหาในชนบท.กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์.2537.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	จ่านงค์ นามสกุล แรกพินิจ
วุฒิการศึกษา	ระดับปริญญาตรี การศึกษาด้านจิต (กศบ.) สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับปริญญาโท สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (สม.ม.) สาขาสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประสบการณ์	แซร์แรงงาน : ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้าน ภาคใต้ 2537 <ol style="list-style-type: none">1. เครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อปวงชน กรณีภาคใต้ 25372. ปฏิรูปการศึกษา แล้วชาวบ้านจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร 25383. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา กรณีศึกษาภาคใต้ 2540
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยทักษิณ กรรมการบริหาร บริษัท เครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด พนักงานมหาวิทยาลัยทักษิณ ตำแหน่ง นักวิจัยชำนาญการ
งานเขียน	หนังสือเรียน โครงการมหาลัยชีวิต เรื่อง “เป้าหมายและแผนชีวิต”

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ประภาส นามสกุล สุทธิอาคาร

วุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรี กศ.บ.(ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม และ น.บ.(นิติศาสตรบัณฑิต) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ระดับปริญญาโท ศศ.ม.(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประสบการณ์รับราชการตำแหน่งอาจารย์ผู้สอน โรงเรียนคำเขื่อนแก้ว
ชนูปถัมภ์ เวลา 26 ปี
ประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา เป็นอาจารย์พิเศษ
ประจำ มรภ.พระนคร , มรภ.ศรีสะเกษ , มรภ.สุรินทร์ และ มรภ.ชัยภูมิ
วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชน
อำเภอป่าติ้ว จ.ยโสธร
เศรษฐกิจขนาดตำบลแคนน้อย อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร
ชุมชนเข้มแข็ง ตัวแบบเขตพื้นที่ จ.ยโสธร 7 กรณีศึกษา
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน พึ่งตนเอง
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการผู้ยากไร้

ปัจจุบัน รองผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

งานเขียน เรียบเรียงตำราเรียนรายวิชา “เศรษฐกิจพอเพียง”
เรียบเรียงตำราเรียนรายวิชา “หลักวิสาหกิจชุมชน”

